

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Vesta Pakalnytė

Socialinio darbo bakalauro studijų programa
Magistro darbas

**Vilniaus m. Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų santykiai su
vietos bendruomene: socialinio darbo bendruomenėje perspektyva**

Darbo vadovė: Lekt. Erika Ruschhoff

Vilnius

2025

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS.....	4
1.SOCIALINIS BŪSTAS	7
1.1.Socialinio būsto samprata ir istorinė raida	7
1.2.Būsto politikos transformacija Lietuvoje po Sovietų sąjungos žlugimo.....	10
1.3.Socialinio būsto politika šiuolaikinėje Lietuvoje.....	12
2.SOCIALINIO BŪSTO GYVENTOJŲ INTEGRACIJOS Į VIETOS BENDRUOMENĘ PROBLEMOS	17
2.1.Socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių problemos	17
2.2.Socialinio būsto gyventojų stigmatizavimas.....	19
2.3.Socialinio būsto gyventojų integracijos į vietos bendruomenę problemos ir bendruomeniškumo stiprinimo galimybės.....	21
3.VILNIAUS PILAITĖS MIKRORAJONO SOCIALINIŲ BŪSTŲ GYVENTOJŲ PATIRTIES IR SANTYKIŲ SU BENDRUOMENE TYRIMAS	23
3.1.Tyrimo metodologija.....	23
3.2.Tyrimo rezultatų analizė	25
3.3.Diskusija.....	46
IŠVADOS	49
LITERATŪROS SĄRAŠAS	50
PRIEDAI	55

SANTRAUKA

Šio baigiamojo darbo tema yra „Vilniaus m. Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų santykiai su vietos bendruomene: socialinio darbo bendruomenėje perspektyva“. Darbo tikslas – išanalizuoti Vilniaus Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį ir jų santykius su vietos bendruomene. Tikslui pasiekti iškelti trys uždaviniai: 1) apibrėžti teorinį socialinio būsto konceptą, 2) išskirti socialinio būsto gyventojų integracijos į bendruomenę problemas ir jų sprendimo galimybes, 3) empiriškai ištirti Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį. Darbe taikyti šie metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, fokus grupės diskusija, pusiau struktūruotas interviu bei kokybinė duomenų analizė taikant indukcijos metodą.

Teorinėje dalyje nustatyta, kad socialinis būstas – tai valstybės ar viešųjų institucijų teikiamas nekomercinis būstas pažeidžiamoms, mažas pajamas gaunančioms gyventojų grupėms. Lietuvoje būsto politika atitinka liberalųjį modelį, kuriame vyrauja žemas valstybės įsitraukimas ir socialinė parama teikiama tik išskirtiniais atvejais. Toks požiūris lemia didelę socialinę atskirtį, stigmatizaciją ir neefektyvią integraciją į bendruomenes.

Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad Pilaitės socialinių būstų gyventojai jaučiasi atskirti nuo bendruomenės, patiria stigmatizaciją tiek realioje, tiek virtualioje aplinkoje, jų socialiniai ryšiai tarp skirtingų socialinių grupių yra silpni. Tyrimas išryškino būtinybę stiprinti bendruomeniškumą, gerinti infrastruktūrą ir skatinti dalyvaujamąją socialinio darbo praktiką.

Raktiniai žodžiai: socialinis būstas, bendruomenė, stigmatizacija, integracija, Pilaitė, socialinis darbas bendruomenėje.

SUMMARY

The topic of this thesis is "The experience of social housing residents and their relations with the community: the case of Vilnius Pilaitė micro-district". The aim of the thesis is to analyse the experience of the residents of social housing in Vilnius Pilaitė micro-district and their relations with the local community. 1) define the theoretical concept of social housing, 2) identify the problems of social housing residents' integration into the community and the possibilities of their solution, 3) empirically investigate the experience of social housing residents in the Pilaitė micro-district. The methods used in the study are: analysis of scientific literature and documents, focus group discussion, semi-structured interviews and qualitative data analysis using the induction method.

The theoretical part of the study establishes that social housing is non-commercial housing provided by the state or public institutions for vulnerable, low-income groups of people. In Lithuania, housing policy follows a liberal model, with low state involvement and social support only in exceptional cases. This approach leads to severe social exclusion, stigmatisation and ineffective integration into communities.

The results of the empirical research showed that the residents of Pilaitė social housing feel excluded from the community, experience stigmatisation both in real and virtual environment, and their social ties between different social groups are weak. The study highlighted the need to strengthen community cohesion, improve infrastructure and promote participatory social work practice.

Keywords: social housing, community, stigmatisation, integration, Pilaitė, community social work.

IVADAS

Temos **aktualumas**. Socialinis būstas yra viena iš svarbiausių socialinės politikos sričių. Jo paskirtis – mažinti socialinę atskirtį ir užtikrinti būsto prieinamumą pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Lietuvoje ši problema tampa vis aktualesnė dėl augančio socialinio būsto poreikio. Remiantis naujausiais 2020 m. duomenimis, visoje šalyje savivaldybėms priklauso tūkstančiai socialinių būstų, tačiau jų pasiūla neatitinka realaus, daug didesnio laukiančiųjų poreikio. Nors Vilniaus mieste 2014–2020 m. buvo vykdoma socialinio būsto fondo plėtra, kuriai skirta daugiau nei 18 mln. eurų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir valstybės biudžeto lėšų. Tačiau poreikis vis dar išlieka aukštas. Vilnius, kaip didžiausias šalies miestas, susiduria su ypatingai didele socialinio būsto paklausa. Daugiausia laukiančiųjų yra Vilniuje (16,1 proc. visų šalyje laukiančiųjų). Sostinėje socialinius būstus nuomojančių šeimų skaičius 2020m. buvo 1262, tačiau laukiančiųjų eilė buvo dar ilgesnė – iš viso 1635 šeimos buvo įrašytos į socialinio būsto laukiančiųjų sąrašą. Vilniaus miesto savivaldybė investicijas socialinio būsto prieinamumui gerinti planuoja per 2024–2026 m. laikotarpį pagal strateginį veiklos planą.

Taigi Vilniaus miestas yra vienas ryškiausių socialinių būstų poreikio pavyzdžių. Čia vyrauja ir toks reiškinys kaip socialinių būstų koncentracija tam tikruose mikrorajonuose. Šį reiškinį nulėmė ekonominiai, istoriniai, urbanizacijos veiksniai. Pilaitės mikrorajonas išsiskiria kaip vieta, kurioje gyvena įvairių socialinių grupių atstovai. Pilaitėje yra vienas didžiausių socialinio būsto fondų Lietuvoje. Tai lėmė istorinės aplinkybės – šis mikrorajonas buvo statomas kaip sovietmečio eksperimentas, skirtas apgyvendinti dideles gyventojų grupes – tarp jų ir socialinio būsto gyventojai. Pilaitės gyventojų patirtis ir santykiai su vietos bendruomene ne tik atspindi jų gyvenimo kokybę, bet ir gali suteikti vertingos informacijos apie socialinės politikos veiksmingumą. Tačiau socialinės integracijos ir bendruomeniškumo problemos ypač iš socialinio darbo vietos bendruomenėje perspektyvos šioje aplinkoje lieka menkai analizuotos.

Lietuvoje dažnai lyginamės su Vokietija, tačiau pagal būsto politikos tradicijas esame panašesni į Angliją – būsto poreikių tenkinimas dažnai laikomas asmenine atsakomybe. Būsto politika Anglijoje pasižymi stipriu asmeninės atsakomybės akcentu, kuris ypač ryškiai atsiskleidė įgyvendinant būsto pašalpų reformas. Kaip teigia King (2006), valstybės siekis per politikos priemones formuoti „atsakingą“ pilietį rodo ne tik administracinį, bet ir aiškų moralinį-politinį diskursą. Vyriausybės politika vykdoma taip, kad socialinė parama būtų skirta tik tiems, kurie elgiasi „atsakingai“. Taip parama yra tarsi priemonė keisti gyventojų elgseną, pavyzdžiui, skatinti juos įsidarbinti, integruotis į visuomenę (Preece, Hickman ir Pattison, 2019). Ši tendencija būdinga ir Lietuvos būsto politikai. Lietuvoje socialinio būsto gavėjai irgi susiduria su stigmatizacija, jie laikomi socialiai neatsakingais ir pan. Socialinio būsto klausimai neretai sprendžiami neformaliomis praktikos priemonėmis, kurios

nėra įtrauktos į oficialią socialinio darbo sistemą, bet yra svarbios bendruomenės gerovei ir įgalinimui (Poviliūnas ir Adomaitytė-Subačienė, 2023). Dalyvaujantis tyrimas, kaip socialinių inovacijų technologija, leidžia aktyviai įtraukti bendruomenės balsą į socialinio būsto sprendimų priėmimą, skatinant gyventojų įgalinimą ir bendruomeniškumą (Poviliūnas, 2003).

Dabartiniai tyrimai rodo, kad socialinio būsto gyventojų stigmatizacija, gyvenimo kokybės skirtumai bei ribota bendruomeninė integracija lemia gilėjančią socialinę atskirtį. Pavyzdžiui, I. Mikutavičienė (2018) sudarė socialinio būsto gyventojų portretą, analizavo jaunų žmonių patirtį ir problemas, aktualizavo valstybės vaidmenį būsto ap(si) rūpinimo srityje. Šis tyrimas atskleidė kai kurias socialinių būstų gyventojų problemas (nepalanki socioekonominė situacija, natūralia būseną tampantis skurdas ir pan.). R. Indriliūnaitė (2018) aprašė socialinio būsto modelius, įvertino socialinio būsto fondo skirtumus šalies savivaldybėse. Visgi Lietuvoje šis klausimas tebėra menkai tyrinėtas, o esama socialinė politika nepajėgi išspręsti gyventojų problemų. Bendruomenių aktyvus dalyvavimas ir saviorganizacija kaip atsakas į marginalizaciją Lietuvoje rodo dalyvaujamojo tyrimo svarbą sprendžiant socialinio būsto problemas ir stiprinant bendruomenės balsą (Juška, Poviliūnas ir Pozzuto, 2005). Todėl empiriniai tyrimai, atskleidžiantys gyventojų patirtį vietos bendruomenėse yra būtini. Šiame darbe ne tik identifikuojamos esamos problemos, bet ir pateikiamos praktinės rekomendacijos socialinio būsto politikai tobulinti. Taigi ši tema yra aktuali ne tik moksliniu, bet ir praktiniu požiūriu.

Darbo **problema**. Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojai susiduria su tokiomis problemomis, kaip didesnė bedarbystė, socialinė atskirtis, didesnis nusikalstamumo lygis, kokybiškų viešųjų paslaugų trūkumas. Socialinių būstų gyventojų patirtis ir jų santykis su vietos bendruomene atskleidžia platesnę socialinės integracijos problemą. Pilaitės mikrorajono atveju kyla klausimas, kaip socialinio būsto gyventojai įsitraukia ar yra įtraukiami vietos bendruomenės gyvenimą ir kaip tai veikia jų gyvenimo kokybę bei socialinę atskirtį. Bendruomeninės integracijos stoką gali lemti ne tik socialinių būstų gyventojų stigmatizacija, bet ir ribotos vietos infrastruktūros galimybės, taip pat - nepakankamas viešųjų erdvių, kuriose būtų skatinamas bendravimas tarp įvairių socialinių grupių, skaičius bei mažai aktyvi savivaldos politika. Moksliniu požiūriu problema kyla dėl ribotų duomenų apie tai, kaip socialinių būstų koncentracija ir bendruomeninė segregacija veikia tiek socialinio būsto gyventojus, tiek vietos bendruomenę apskritai. Probleminis klausimas: kaip socialinių būstų gyventojų patirtis ir bendruomenės santykiai veikia jų socialinę integraciją ir gyvenimo kokybę Vilniaus Pilaitės mikrorajone? Ši problema apima teorinį socialinių būstų gyventojų ir bendruomenės santykių supratimą, empirinę jų patirties analizę ir praktinių sprendimų, skirtų geresnei integracijai, paiešką.

Šis tyrimas yra apie socialinį darbą bendruomenėje (social work in community). Socialinis darbas bendruomenėje suprantamas kaip profesinė socialinio darbo praktika, susijusi su bendruomenės įgalinimu, socialiniu teisingumu ir kolektyviniais veiksmais. Čia svarbu dalyvavimas ir įtrauktis, nes tai padeda bendruomenėms aktyviai spręsti savo socialines problemas ir daryti struktūrinius pokyčius (Pradeep, 2017).

Darbo **objektas**: socialinio būsto gyventojų patirtis ir santykiai su vietos bendruomene.

Darbo **tikslas** – išanalizuoti Vilniaus Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį ir santykius su bendruomene.

Darbo **uždaviniai**:

1. Apibrėžti teorinį socialinio būsto konceptą.
2. Išskirti socialinio būsto gyventojų integracijos į vietos bendruomenę problemas ir galimus sprendimo būdus.
3. Empiriškai ištirti Vilniaus Pilaitės Mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį ir santykius su bendruomene.

Darbo **metodai**:

1. Mokslinių šaltinių analizė.
2. Dokumentų analizė.
3. Kokybiniai tyrimo metodai (fokus grupė ir pusiau struktūruoti interviu)
4. Kokybinis analitinių vienetų apdorojimas indukcijos metodu.

1.SOCIALINIS BŪSTAS

1.1.Socialinio būsto samprata ir istorinė raida

Socialinio būsto plėtra prasidėjo XX a. pradžioje, reaguojant į pramonės revoliucijos sukeltus urbanizacijos ir būsto trūkumo iššūkius. Po Antrojo pasaulinio karo daugelis šalių investavo į socialinį būstą kaip dalį gerovės valstybės kūrimo, siekdamos užtikrinti tinkamas gyvenimo sąlygas savo piliečiams (Kholodilin, Kohl ir Müller, 2022). Taigi socialinis būstas yra neabejotinai susijęs su urbanizacija. Socialinio būsto sąvoka atsirado kaip atsakas į pramonės revoliucijos laikotarpiu sparčiai augantį miestų gyventojų skaičių ir su tuo susijusias būsto krizes. Pirmieji būstai buvo skirti dirbantiems žmonėms, siekiant mažinti visuomenės problemas, susijusias su skurdu, sveikatos problemomis ir darbo jėgos efektyvumo praradimu (Turok, Scheba ir Visagie, 2021). Socialinis vystymasis tuo pat metu buvo susijęs su naujųjų miestų gyvenimo realybe - naujų bendruomenių poreikiais - ir su vizija, koks galėtų būti naujųjų miestų gyvenimas. Socialinė plėtra naujose gyvenvietėse buvo skirta tiek naujų bendruomenių poreikiams tenkinti, tiek kuriant viziją apie tai, kaip galėtų atrodyti gyvenimas naujose miestuose. Tarp 1940–1950 metų pradėta fragmentiška socialinė plėtra tapo esminiu veiksniu 1960-aisiais. Tam didelę įtaką turėjo 1967 m. Cullingworth Anglijos miesto ataskaita, kuri išplėtė socialinės gerovės valstybės veiklos ribas į „vartojančio piliečio“ sritį. Plėtros prioritetu tapo dalyvavimas, įsitraukimas ir žmogaus patirties svarba nuo namų iki miesto lygmens. Vienas socialinės plėtros pareigūnas 1967 m. pabrėžė, kad atvykusių gyventojų atveju svarbu „maksimizuoti jų pasitenkinimą“ (Fair, 2024).

Maždaug nuo 1970-ųjų socialinio būsto politika daugelyje šalių keitėsi: valstybės vaidmuo mažėjo, o privatizacija ir rinkos mechanizmai tapo dominuojančiais. Tuo pačiu metu atsirado daugiau diferencijuotų socialinio būsto modelių, tokių kaip ne pelno siekiančių organizacijų valdomi būstai (Turok, Scheba ir Visagie, 2021). 1960–1970 metų gerovės valstybė nebuvo visiškai universali paslaugų teikėja. Ji tapo labiau selektyvi, orientuota į individualių galimybių ir siekių atskleidimą (Fair, 2024). Nuo 1970-ųjų daugelis šalių pradėjo mažinti valstybės vaidmenį būsto rinkoje, skatindamos privatizaciją ir rinkos mechanizmus. Tai lėmė socialinio būsto dalies sumažėjimą. (Kholodilin, Kohl ir Müller, 2022).

Nepaisant to, socialinės plėtros užuomazgas randame jau prieškario laikotarpiu, ji buvo grindžiama savanoriškumu ir bendruomeniškumu. Nors paprastai socialinė plėtra siejama su „bendruomene“, visgi tai yra platesnė sąvoka nei bendruomenės plėtra. 1960–1970 metų gerovės valstybė tapo selektyvi, orientuota į individualių galimybių skatinimą, nebuvo visiškai universalios paslaugų teikėja. Socialinė plėtra ieškojo individualizmo ir kolektyvizmo pusiausvyros. Pastatyta aplinka išliko svarbi – tai rodo Milton Keynes pavyzdys. Tai miestas Anglijoje. Jis buvo suplanuotas ir pastatytas kaip naujas miestas XX a. vid., kad būtų išspręstos būsto trūkumo ir ne tokie apkrauti

būtų didieji miestai, ypač Londonas. ono, problemas. Milton Keynes buvo žinomas dėl savo modernios urbanistinės plėtros. Miestas buvo suplanuotas taip, kad būtų skatinamos įvairios bendruomeninės iniciatyvos ir infrastruktūra, pavyzdžiui, „šeimos centrai“. Jie 1970–1980 m. tapo socialinės gerovės pavyzdžiu: ne tik siūlė paslaugas vietos gyventojams, bet ir skatino aktyvų vietos bendruomenės dalyvavimą (Fair, 2024).

Socialinio būsto politika per pastarąjį šimtmetį patyrė reikšmingų pokyčių. Kholodilin, Kohl ir Müller (2022) analizavo socialinio būsto plėtrą ir nuosmukį įvairiose šalyse nuo XX a. pradžios iki šių dienų. Išryškėjo trys pagrindinės socialinio būsto raidos grupės: rezidualinė, socialistinė ir Šiaurės Europos:

- Rezidualinė grupė. Šalys, kuriose socialinis būstas sudaro nedidelę dalį būsto rinkos ir yra skirtas tik labiausiai pažeidžiamiems gyventojams. Šiose šalyse socialinio būsto dalis bėgant laikui mažėjo.
- Socialistinė grupė. Buvusios socialistinės šalys, kuriose socialinis būstas sudarė didelę dalį būsto fondo, tačiau po socialistinių režimų žlugimo ši dalis ženkliai sumažėjo dėl privatizacijos ir rinkos liberalizavimo.
- Šiaurės Europos grupė. Šalys, kuriose socialinis būstas sudarė reikšmingą dalį būsto rinkos ir išliko svarbus net po gerovės valstybės nuosmukio. Šiose šalyse socialinio būsto dalis sumažėjo, tačiau išliko palyginti aukšta dėl stiprių viešųjų būsto asociacijų ir politikos tęstinumo.

Kholodilin, Kohl ir Müller (2022) tyrimas parodė, kad socialinio būsto nuosmukis buvo spartesnis nei klasikinės gerovės valstybės, tačiau kai kuriose šalyse šis nuosmukis buvo mažesnis dėl atsparių viešųjų būsto asociacijų. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad socialinio būsto dalis teigiamai koreliuoja su nuomos reguliavimu ir nuomos pašalpomis, tačiau neigiamai – su nuosavybės subsidijomis ir liberaliu hipotekos reguliavimu. Tai rodo, kad šalys, kurios skiria daugiau dėmesio socialiniam būstui, linkusios taip pat reguliuoti nuomos rinką ir teikti paramą nuomininkams, o ne skatinti nuosavybės įsigijimą per subsidijas ar lengvatines hipotekos sąlygas. Taip pat paaiškėjo, kad socialinio būsto plėtra labiau priklauso nuo būsto trūkumo ir sąveikos su nuomos bei socialinės gerovės politikomis, o ne nuo tradicinių gerovės valstybės teorijų veiksmų - BVP ar politinių partijų įtakos. Tai reiškia, kad socialinio būsto plėtra labiau yra atsakas į konkrečius būsto rinkos poreikius ir politikos priemonių derinius, o ne bendrą ekonominę gerovę ar politinę ideologiją (Kholodilin, Kohl ir Müller, 2022).

Socialinis būstas – tai valstybės ar kitų viešųjų institucijų teikiamas būstas, skirtas užtikrinti prieinamą ir kokybišką gyvenamąją vietą mažas pajamas turintiems asmenims ar pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Jis paprastai pasižymi mažesnėmis nuomos kainomis nei įprastai, dažnai

valstybė nuomą subsidijuoja (Kholodilin ir kt., 2022). R. Indriliūnaitė (2018) socialinio būsto sistemą apibrėžia kaip gerovės valstybės teikiamą paramą asmenims, negalintiems savarankiškai apsirūpinti gyvenamuoju būstu. Socialinis būstas apibrėžiamas kaip nekomercinis, valstybės ar ne pelno siekiančių organizacijų teikiamas būstas, skirtas užtikrinti prieinamą gyvenamąją vietą mažesnes pajamas gaunantiems gyventojams (Kholodilin, Kohl ir Müller, 2022). Socialinis būstas prisideda prie ekonominės įtraukties ir integracijos į miestą, jei jis yra tinkamai parinktas. Tačiau tai apsunkina ekonominės jėgos, kurios formuoja žemės ir nekilnojamojo turto rinkas ir riboja socialinio būsto organizacijų galimybes įpirkti tinkamus sklypus plėtrai atviroje rinkoje (Turok, Scheba ir Visagie, 2021).

Socialinis būstas yra esminė socialinės politikos dalis. Suteikdama socialinį būstą socialiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms ar mažas pajamas turintiems asmenims, valstybė garantuoja joms prieinamą ir kokybišką gyvenamąją vietą. mažas pajamas turintiems asmenims bei pažeidžiamoms visuomenės grupėms (Lietuvos energetikos institutas, 2019). Tačiau, nepaisant skiriamų lėšų ir teisinio reglamentavimo, esama sistema turi būti toliau tobulinama, kad būtų veiksmingai įgyvendinta žmonių teisė į būstą.

Socialinio būsto politikos modeliai skiriasi priklausomai nuo šalies ir regiono. Posovietinio regiono socialinio būsto sistemos formavimasis turi savitų bruožų, susijusių su pereinamuoju laikotarpiu nuo planinės prie rinkos ekonomikos. Socialinio būsto administravimas ir nuomos sistemos strateginis valdymas yra svarbūs momentai, kad būtų efektyviai teikiamos paslaugos ir užtikrinamas būsto prieinamumas. Mažeikių rajono savivaldybės atvejo analizė parodė, kad didinant socialinio būsto fondo plėtrą, gerinant bendradarbiavimą ir skatinant demografinę bei socialinę aplinką, galima pasiekti teigiamų rezultatų (Griciūtė, 2015). Taip pat išryškėjo strateginės tobulinimo kryptys, tokios kaip organizacinis valdymas, programų administravimas, materialijų išteklių valdymas bei dokumentų sistemos valdymas. Galima išskirti šias pagrindines kryptis:

- Organizacinis valdymas – tai efektyvios organizacinės struktūros kūrimas, aiškių atsakomybių ir funkcijų paskirstymas bei veiksminga komunikacija tarp skirtingų institucijų ir departamentų. Organizacija turėtų būti lanksti ir galinti greitai reaguoti į besikeičiančius poreikius bei iššūkius.
- Programų administravimas susijęs su socialinio būsto programų planavimu, įgyvendinimu ir stebėseną. Efektyvus programų administravimas reikalauja aiškių procedūrų, kokybės kontrolės mechanizmų ir nuolatinio rezultatų vertinimo, kad programos atitiktų tikslinių grupių poreikius.

- Materialiųjų išteklių valdymas – tai turto priežiūra, atnaujinimas ir efektyvus išteklių paskirstymas. Socialinio būsto fondas privalo būti tinkamos būklės, atitikti šiuolaikinius standartus ir būti prieinamas tiems, kuriems jo labiausiai reikia.

- Dokumentų sistemos valdymas – tai efektyvi dokumentų tvarkymo sistema, užtikrinanti skaidrumą, atsekamumą ir duomenų apsaugą. Gera dokumentų valdymo praktika padeda optimizuoti administracinius procesus ir gerina paslaugų teikimo kokybę (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2021; Pagėgių savivaldybės taryba, 2022).

Lietuvoje socialinio būsto paklausa stipriai viršija pasiūlą. Savivaldybių nuomojamų būstų fondas sudaro tik apie 3% bendro šalies fondo, todėl socialinio būsto laukiančių asmenų skaičius yra didelis. Ši situacija lemia ilgus laukiančiųjų sąrašus ir ribotas galimybes gauti socialinį būstą. Lietuvos bankas pabrėžia, kad norint pagerinti būsto prieinamumą, būtina didinti būsto pasiūlą ir gerinti nuomos sąlygas. Taip pat svarbu kurti ilgalaikę būsto politiką, kad būtų užtikrinta tikslinga valstybės parama būsto pirkėjams, neskatinant bendros paklausos augimo, bei užtikrinant pakankamą socialinio būsto kiekį (BNS, 2024). Be to, Lietuvos banko atliktas tyrimas rodo, kad būsto įperkamumas Lietuvoje tebėra prastesnis nei iki pandemijos, tačiau per ateinančius metus turėtų priartėti prie ankstesnio lygio. Vidutiniškai įpirkti būstą Lietuvoje reikia šešių, o Vilniuje – septynių metinių atlyginimų. Šis rodiklis tebėra tarp geresnių Europos Sąjungos šalių rodiklių (BNS, 2024a).

1.2. Būsto politikos transformacija Lietuvoje po Sovietų sąjungos žlugimo

Sovietų Sąjungoje apie 90 proc. miestų būstų priklausė valstybei. Ši sistema pasižymėjo centralizuotu išteklių paskirstymu, standartizuota statyba bei stipria valstybės kontrole. Būstai buvo skirstomi pagal laukiančiųjų eilėje sąrašus. Už būsto nuomą reikėjo mokėti itin mažai. Tokia sistema savo laiku turėjo tam tikrų politinių ir socialinių privalumų, bet tapo visiškai netinkama naujoje ekonominėje realybėje (Struyk, 1996).

Būsto politikos transformacija Lietuvoje po Sovietų Sąjungos žlugimo vyko nuo visuotinės nuosavybės iki rinkos dominavimo. Kai 1990 m. subyrėjo Sovietų Sąjunga, Lietuvoje prasidėjo intensyvi ekonominė, politinė ir socialinė transformacija, kuri ženkliai paveikė būsto politiką, padarė milžinišką įtaką miesto erdvių formavimuisi. Sovietmečiu būstas buvo visuotinai prieinamas, nes kiekvienas pilietis turėjo teisę į būstą, kuris buvo valstybės nuosavybė. Dažniausiai tai būstai daugiabučiuose namuose su minimaliais gyvenimo standartais. Tačiau nepriklausomybės laikotarpiu Lietuva perėjo prie radikaliai liberalaus modelio, nes įvyko privatizacija. Liberalusis modelis paremtas rinkos mechanizmais – valstybė čia nebeveik jokie vaidmens.

Vienas iš svarbiausių būsto politikos pokyčių Lietuvoje po nepriklausomybės atgavimo buvo masinis nekilnojamo turto privatizavimas. Dauguma gyventojų gavo galimybę įsigyti savo iki tol nuomotus būstus už simbolinę kainą. Tai paskatino vadinamosios „super-nuosavybės“ (angl. super-homeownership) visuomenės formavimąsi, kurioje daugiau nei 90 proc. būsto yra privačiose rankose (Aidukaitė, 2014). Tokia politika rėmėsi neoliberalios rinkos principais. Tai skatino individualią atsakomybę ir valstybės pasitraukimą iš būsto sektoriaus.

Kaip pažymi Aidukaitė (2014), kad Lietuva išsiskiria itin aukštu savininkų būsto užimtumu. Tačiau tuo pačiu šie savininkai dažniausiai neturi pakankamai finansinių išteklių savo būstui prižiūrėti, remontuoti ar atnaujinti. Dėl to didelė dalis privatizuotų sovietinių daugiabučių fiziškai nusidėvėjo, o jų gyventojai – pažeidžiami. Valstybės atsitraukimas iš būsto priežiūros reiškia, kad net ir esant visuotinei nuosavybei, žmonės paprastai „neturi nieko“ – nei kokybiško būsto, nei valstybės pagalbos jį įsigyti.

Naujoji būsto politika sudarė sąlygas rinkai dominuoti būsto pasiūlos, paskirstymo ir kainodaros procesuose (Aidukaitė, 2014). Tai reiškė, kad būsto turėjimas ar neturėjimas priklausė nuo gyventojų finansinių galimybių, o ne nuo jų poreikių. Žmonės, neturintys pakankamai pajamų įsigyti ar išsinuomoti būsto rinkos sąlygomis, faktiškai nebegalėjo gyventi kokybiškai. Tai sukūrė didelę socialinę nelygybę, kur turtingesni galėjo rinktis geresnius gyvenamuosius rajonus, o mažiau pasiturintys buvo priversti likti senose, prastos būklės sovietinėse kaimynystėse.

Pasak Pirrus ir Leetmaa (2021), ši situacija lėmė tai, kad posovietiniai daugiabučių gyvenamieji rajonai (LHEs – Large Housing Estates) susidūrė su valdymo vakuumu, infrastruktūros nykimu ir socialine izoliacija. Be aiškos valdymo struktūros, atskiros būstų bendrijos tapo fragmentuotos ir neefektyvios – tai trukdo tiek pastatų renovacijai, tiek viešųjų erdvių atnaujinimui. Tik pastaraisiais metais, sugrįžus viešajam sektoriui ir pasinaudojus ES fondais, pradėta daugiau dėmesio skirti šių rajonų modernizavimui.

Vilnius, kaip šalies sostinė ir didžiausias miestas, tapo urbanistinės transformacijos epicentru. Anot Burneikos (2008), miesto augimas po nepriklausomybės buvo ypač spartus, tačiau tuo pat metu ir chaotiškas. Miestas išsiplėtė į pakraščius, atsirado daug individualių namų kvartalų. Toks procesas buvo visiškai sovietinio planavimo modelio, kuris rėmėsi tankiais daugiabučių rajonais, priešingybė.

Burneika (2008) taip pat pabrėžia, kad nauji pastatai dažnai buvo statomi buvusiose karinėse zonose ar kolektyvinių sodų teritorijose, o investuotojai siekė išvengti infrastruktūros kaštų, todėl pasirinko jau išvystytas vietas. Tai sukėlė didelį spaudimą miesto infrastruktūrai ir dar labiau paskatino netolygų miesto augimą – turtingesnės vietovės vystėsi sparčiau, o senieji daugiabučiai liko be investicijų. Be to, bankų politika, leidusi gyventojams įsigyti būstą su minimalia pradiniu įnašu,

paskatino vadinamųjų „Sovietinio tipo“ kvartalų atsiradimą miesto pakraščiuose, dažniausiai be reikalingos socialinės infrastruktūros.

Ir šiandien Lietuvoje socialinis būstas yra viena iš opiausių problemų. Nors teoriškai kiekvienas pilietis gali siekti socialinio būsto, realybėje valstybė neturi nei pakankamo fondo, nei strategijos šiai problemai išspręsti. Aidukaitė (2014) teigia, kad Lietuvoje itin žemas dekomodifikacijos lygis, kitaip tariant, gyventojai, neturintys galimybių įsigyti ar išsinuomoti būsto rinkoje, negauna pakankamos paramos iš valstybės.

Pirrus ir Leetmaa (2021) nurodo, kad tokių situacijų priežastis – tai ilgas laikotarpis, kai valstybė buvo pasitraukusi iš būsto valdymo ir investicijų sferos, o tai dar labiau pablogino LHE būklę. Tik pastaraisiais metais pastebima viešojo sektoriaus sugrįžimo tendencija, tačiau ji dar nepasiekė visų regionų ar gyventojų sluoksnių.

Taigi būsto politika Lietuvoje po Sovietų Sąjungos žlugimo išgyveno radikalią transformaciją – nuo visuotinio būsto prieinamumo iki rinkos dominavimo ir valstybės pasitraukimo. Masinis privatizavimas, valstybės atsitraukimas ir menkas reguliavimas sukūrė „super-nuosavybės“ visuomenę, kur dauguma turi būstą, bet neturi galimybių juo tinkamai pasirūpinti. Vilnius, kaip šalies ekonominis centras, patyrė didelius urbanistinius pokyčius, bet jie dažnai vyko chaotiškai ir be ilgalaikės strategijos.

1.3.Socialinio būsto politika šiuolaikinėje Lietuvoje

Būsto politika – tai valdžios veiksmai, teisės aktai ir ekonominė politika, kuri daro tiesioginį ar netiesioginį poveikį būsto pasiūlai, kainoms, mokesčių politikai, galimybėms įsigyti būstą ir būsto valdymo standartams bei modeliams (Lipnevič, 2012). Būsto politika tiesiogiai susijusi su socialinio būsto politika, nes ji apima valstybinės paramos ir reguliavimo priemones, skirtas užtikrinti prieinamą ir kokybišką būstą socialiai pažeidžiamiems asmenims ar šeimoms. Valstybė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) įtvirtintais socialinio teisingumo ir solidarumo principais, įgyvendina įvairias socialinės paramos priemones, garantuoja tinkamas gyvenimo sąlygas savo piliečiams. Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas apibrėžia socialinio būsto sąvoką. Pagal šio įstatymo 2 straipsnio 12 dalį, socialinis būstas apibrėžiamas kaip „savivaldybės būstas, skirtas nuomoti asmenims ir šeimoms, turintiems teisę į socialinio būsto nuomą pagal šį įstatymą“ (Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014).

Pagal Esping-Andersen (1990) būsto politika yra formuojama pagal gerovės valstybės modelius. Pagrindiniai modeliai yra socio-demokratinis modelis, korporatyvinis ir liberalusis. Socio-demokratinis arba Skandinavijos šalių modelis pasižymi dideliu valstybinės paramos ir socialinės

apsaugos lygiu, mažu socialiniu stratifikavimu ir dideliu valstybės vaidmeniu teikiant paslaugas ir subsidijas. Korporatyvinis modelis, dar kitaip vadinamas Kontinentinės Europos šalių modeliu, pasižymi didesniu šeimos ir privačių institucijų vaidmeniu, o valstybė savo ruožtu teikia paramą per profesines organizacijas arba socialinius partnerius. Šiame modelyje pastebima didesnė socialinė stratifikacija. Liberaliajam arba anglosaksų šalių modeliui būdingas mažas valstybinės paramos lygis, didelis pasitikėjimas rinka ir individualizmas. Čia valstybės intervencija teikiama tik tam tikroms pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, mažas pajamas gaunantiems asmenims (Esping-Andersen, 1990). Lietuvoje trūksta socialinio darbo perspektyvos – valstybė dažnai atlieka tik administracinį vaidmenį. Liberalus modelis – „duodame pagalbą, būstą, bet tai tik tarpinė stotelė, bet vėliau sukis kaip nori“.

Remiantis Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų katalogu, patvirtintu 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93, socialiai pažeidžiamoms grupėms turi būti teikiama socialinė parama, padedanti patenkinti pagrindinius gyventojų poreikius ir teikiant paramos priemones. Tarp jų – ir pagalba, susijusia su būsto pritaikymu ar gyvenimo sąlygų gerinimu. (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2006). Socialinio būsto suteikimas – tai socialinės paramos forma, kuomet padedama nepasiturintiems gyventojams įgyvendinti teisę į būstą. Valstybė yra įsipareigojusi užtikrinti minimalią socialinę apsaugą mažas pajamas gaunantiems asmenims. Socialinė parama šiuo atveju yra suprantama kaip socialinė pašalpa, būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijos (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024).

Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas reglamentuoja socialinio būsto nuomos tvarką, nustato kriterijus, pagal kuriuos asmenys ir šeimos gali pretenduoti į socialinio būsto nuomą. Čia taip pat apibrėžiamos savivaldybių pareigos ir numatoma atsakomybė teikiant šią socialinės paramos formą. Socialinio būsto nuoma skirta tam, kad būtų užtikrintas būsto prieinamumas mažas pajamas gaunantiems ar socialiai pažeidžiamiems asmenims bei šeimoms. Tai galimybė skurdžiau gyvenantiems ir negalintiems pagal rinkos sąlygas įsigyti ar išsinuomoti būstą asmenims ir šeimoms turėti tinkamas gyvenimo sąlygas. Taigi valstybė, suteikdama socialinį būstą mažina socialinę atskirtį ir turi tikslą skatinti visuomenės narių integraciją į visuomenę (Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014).

Vilniaus miesto savivaldybėje socialinio būsto nuomos procesas yra administruojamas SI „Vilniaus miesto būstas“. Socialinis būstas gali būti suteikiamas asmenims ir šeimoms, kurios yra įrašytos į Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į socialinio būsto nuomą, sąrašą. Asmenys, kurie nori patekti į šį sąrašą, turi atitikti tam tikras sąlygas: neturėti nuosavybės teisę būsto Lietuvoje, jų metinės pajamos ir turtas turi būti neviršijantys tam tikrų nustatytų ribų. Šie asmenys taip pat privalo

deklaruoti savo gyvenamąją vietą Vilniaus mieste ir pateikti atitinkamus dokumentus, patvirtinančius jų turtą ir pajamas (Vilniaus miesto būstas, 2025).

Svarbu pabrėžti, kad socialinis būstas gali būti išnuomotas ne tik eilės tvarka, bet ir neeilinėmis sąlygomis, atsižvelgiant į asmens ar šeimos ypatingą padėtį. Pavyzdžiui, socialinis būstas gali būti suteiktas asmenims, netekusiems būsto dėl nelaimingų atsitikimų, neįgaliesiems, senyvo amžiaus asmenims, šeimoms su vaikais ar neįgaliais šeimos nariais bei kitoms pažeidžiamoms grupėms. Socialinis būstas gali būti suteikiamas asmenims ir šeimoms, kurios nėra įrašytos į asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti Vilniaus miesto savivaldybės sąrašą. Socialinis būstas gali būti išnuomotas asmenims ir šeimoms ne eilės tvarka, atsižvelgiant į jų pajamas ir turto vertę. Taip pat apžvelgiami konkretūs kriterijai ir sąlygos, kuriais remiasi šis procesas, ir pateikiama informacija, kokių dokumentų reikia norint kreiptis dėl būsto. Šie asmenys turi neturėti nuosavybės teisę būsto Lietuvos Respublikoje. Taip pat nustatytos grynosios metinės pajamos ir turtas, kurie negali viršyti tam tikrų ribų. Socialinio būsto suteikimas galimas netekusiems būsto dėl nelaimingų atsitikimų, neįgaliesiems, senyvo amžiaus asmenims, šeimoms su vaikais ar neįgaliais šeimos nariais, bei kitoms pažeidžiamoms grupėms. Ši sistema suteikia galimybę socialinį būstą gauti tiems, kuriems jis būtinas, ypač žinant, kad socialinis būstas teikiamas kaip laikina pagalba, kai kitos galimybės dėl įvairių priežasčių yra ribotos. Tai aktualu asmenims su specialiaisiais poreikiais, šeimoms su vaikais ir kitoms socialiai pažeidžiamoms grupėms (Vilniaus miesto savivaldybė, 2024).

Socialinio būsto sistemos trūkumai pastebimi ir dėl prastai sureguliuotos kontrolės – neregistruojami asmenys, kurie gyvena socialiniuose būstuose, bet nėra deklaravę savo gyvenimo situacijos, arba asmenys, kurie išvyksta iš šalies, tačiau nesilaiko taisyklių ir nesustoja gauti paramos. Tai daro didelę žalą valstybės paramos priemonių patikimumui ir mažina pasitikėjimą socialiniu būstu. Problemos, susijusios su socialinių būstų trūkumu, taip pat pasireiškia neefektyviu lėšų panaudojimu socialinio būsto fondų plėtros kontekste. Dažnai savivaldybės renkasi brangiausias būsto įsigijimo alternatyvas – naujų būstų statybą ar nenaudojamų pastatų rekonstrukciją. Tai lemia, kad už tuos pačius finansinius išteklius aprūpinama mažiau žmonių, o tai dar labiau didina socialinės atskirties ir integracijos problemas. (Valstybės kontrolė, 2017).

Kaip rodo Lieuvos Banko atliktas tyrimas (Poderys, 2024), socialinio būsto nuomos plėtra Lietuvoje yra ribota, palyginus kitomis EBPO šalimis, nes socialinio ir savivaldybės būsto dalis bendrame būsto fonde yra ganėtinai maža. Norint labiau apsaugoti pažeidžiamus ir mažas pajamas gaunančius gyventojus bei aktyviau įtraukti valstybę į būsto prieinamumo užtikrinimą, būtina sukurti efektyvią socialinio būsto suteikimo strategiją ir didinti valstybės socialinio būsto fondą. Tačiau svarbu išvengti pernelyg didelės socialinio būsto pasiūlos, kad tai nesukeltų būsto kainų augimo ir nepadidintų įperkamumo problemų kitoms visuomenės grupėms.

Taip pat EBPO rekomenduoja didesnę savivaldybių įsitraukimą į būsto prieinamumo užtikrinimą, tačiau savivaldybės susiduria su finansavimo trūkumu ir techninio pasirengimo problemomis. Lietuvos bankas siūlo, kad socialinio ir savivaldybės būsto fondo didinimas būtų tikslingas ir lygiagrečiai užtikrinant viso būsto pasiūlą. Efektyviausias būdas didinti šį fondą – teikti prioritetą renovacijai senesniuose daugiabučiuose, o ne naujai statomiems brangiems būstams (Poderys ir kt., 2024). Pilaitėje kaip tik didžiąją dalį sudaro senos statybos namai.

Lietuvos būsto politika turi daug liberaliojo modelio bruožų, kaip ir daugelis kitų šalių, kuriose būsto sektorius nėra plačiai reguliuojamas. Palyginus su kitomis valstybėmis, Lietuvoje valstybė labiau remiasi rinka ir tik atskirais atvejais teikia subsidijas tam tikroms grupėms, tokioms kaip mažas pajamas gaunančios šeimos, jauni žmonės, daugiavaikės šeimos, našlaičiai ir neįgalūs asmenys. Tokia politika rodo žemą dekomodifikacijos laipsnį, t.y., valstybinių išmokų teikimo sąlygos ir apimtis yra ribotos. Tokia būsto politika orientuojasi į minimalią valstybės įtaką rinkoje, kai valstybė remia tik tam tikras socialines grupes, o ne visus piliečius. Tai atitinka liberalų būsto politikos modelį, kuriame dominuoja rinka ir kuriame būsto paskirstymas daugiausiai priklauso nuo individualių galimybių, neatsižvelgiant į bendrą poreikį. Lietuvoje būsto kainų reguliavimas yra mažas, o subsidijos suteikiamos tik patikrinus asmenų materialinę padėtį. Be to, Lietuvoje nėra griežto teritorijų planavimo, o naujų būstų statybą dažniausiai inicijuoja privatūs subjektai (Lipnevič, 2012).

Pagrindiniai Lietuvos būsto politikos bruožai:

- Žemas dekomodifikacijos laipsnis, nes subsidijos yra segmentuotos ir skiriamos tik atskiroms grupėms.
- Daugiausia dominuoja rinkos dalyviai, o valstybė remia tik tam tikras grupes.
- Santykinai mažas valstybinis reguliavimas tiek centriniu, tiek vietos valdžios lygmeniu.
- Būsto paskirstymas daugiausia grindžiamas rinkos sąlygomis, tačiau valstybė reguliuoja paskirstymą mažiems socialiniams grupėms.
- Mažai subsidijų, jos suteikiamos tik patikrinus materialinę padėtį (Lipnevič, 2012).

Tai rodo, kad Lietuvos būsto politikos modelis yra artimesnis liberaliosios gerovės valstybės modeliui pagal Esping-Anderseno (1990) tipologiją, nes jis pasižymi žemu dekomodifikacijos laipsniu, t.y., valstybė suteikia ribotą paramą ir subsidijas tik tam tikroms socialinėms grupėms, tokioms kaip mažas pajamas gaunančios šeimos, jauni žmonės, daugiavaikės šeimos, našlaičiai ir neįgalūs asmenys. Būsto sektorius Lietuvoje nėra plačiai reguliuojamas, o daugiausiai dominuoja rinkos jėgos, todėl valstybė remia tik pažeidžiamas grupes ir neužtikrina bendro prieinamumo visiems piliečiams. Būsto paskirstymas daugiausiai priklauso nuo rinkos sąlygų, o subsidijos teikiamos tik

patikrinus asmenų materialinę padėtį. Tokia politika atspindi liberalų modelį, kuriame valstybės intervencija yra minimalus, o rinkos jėgos užima dominuojančią vietą (Lipnevič, 2012).

Apibendrintai galima teigti, kad socialinis būstas – tai mažas pajamas turintiems ar socialiai pažeidžiamiems asmenims suteikiamas gyvenamasis plotas. Taip užtikrinama šių žmonių teisė į tinkamą gyvenamąją vietą. Socialinio būsto samprata vystėsi nuo pat industrinės revoliucijos laikų. Skirtingose šalyse socialinis būsto raida vyko pagal specifinius socialinės politikos modelius. Lietuvoje vyrauja liberalusis modelis. Čia valstybės parama būstui yra minimali, didžioji atsakomybė tenka patiems gyventojams. Dėl šios priežasties susiformavo „*super-nuosavybės*“ visuomenė, kur dauguma turi nuosavą būstą, bet ne visada sugeba jį išlaikyti ar prižiūrėti.

2.SOCIALINIO BŪSTO GYVENTOJŲ INTEGRACIJOS Į VIETOS BENDRUOMENĘ PROBLEMOS

2.1.Socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių problemos

Bene labiausiai pažeidžiama grupė – mažas pajamas gaunantys asmenys ir šeimos. Vykdydama Europos socialinę chartiją, Lietuva įsipareigojo užtikrinti, kad kiekvienas asmuo, neturintis pakankamai lėšų pragyvenimui, gautų reikiamą paramą. Šiuo tikslu viena iš esminių paramos formų yra parama būstui. Lietuva savo socialinėje politikoje taip pat akcentuoja pažeidžiamų gyventojų, neturinčių tinkamo būsto, poreikius. Tačiau realybėje būsto politikos įgyvendinimas neretai nesugeba užtikrinti lygiateisiškumo, ir mažas pajamas gaunantys asmenys patiria rimtų sunkumų įsilieti į vietos bendruomenes. Lietuvos vyriausybei siekiant įgyvendinti šiuos tikslus, buvo nustatytas nacionalinis siekis – iki 2020 metų padidinti būsto prieinamumą pažeidžiamoms grupėms iki 100 procentų. Tačiau, kaip rodo auditoriai, šiame tikslų nustatyme buvo padaryta esminių klaidų. Per ilgą laukimo laiką, kuris dažnai gali trukti net 30 metų, socialinio būsto nuoma tampa nepasiekiamą tiems, kuriems pagal socialinius rodiklius reikalinga parama. Tai ypač paveikia jaunas šeimas, kurios neturi galimybių gauti būsto kredito, nes jų pajamos yra per mažos. Sistemos trūkumai lemia, kad daugelis mažas pajamas gaunančių asmenų, nepaisant turimos teisės gauti paramą, nesugeba pasinaudoti siūlomomis galimybėmis dėl nesuformuotos išperkamosios būsto nuomos pasiūlos arba dėl to, kad būstų savininkai nėra suinteresuoti sudaryti nuomos sutarčių su paramą gaunančiais asmenimis. Tai yra dar vienas veiksnys, trukdantis socialinei integracijai, nes šios šeimos dažnai negali susirasti tinkamo būsto net ir esant galimybėms nuomai (Valstybės kontrolė, 2017).

Viena iš socialiai pažeidžiamų grupių, kas susiję su būstu, yra jaunimas. Brazienės ir Mikutavičienės (2018) atliktas tyrimas atskleidė jaunimo požiūrį į būsto politiką Lietuvoje ir išryškina pagrindinius jaunų žmonių iššūkius, susijusius su būsto prieinamumu. Tyrimo duomenys parodė, kad jaunimas neigiamai vertina šiuo metu taikomą būsto politiką Lietuvoje. Respondentai nurodė, kad trūksta aktyvesnio valstybės vaidmens ir būsto politikos reguliavimo, taip pat būtinas efektyvesnis kovos su „šešėline“ būsto nuomos rinka stiprinimas. Analizuojant pagal socialines ir demografines charakteristikas, nustatyta, kad moterys dažniau pabrėžė pirmo būsto suteikimo valstybės paramą, pinigines išmokas ir kompensacijas už būsto priežiūrą. Be to, 30–35 metų asmenys dažniau nurodė, kad reikalinga didesnė valstybės parama pirmo būsto suteikimui, lyginant su jaunesnėmis amžiaus grupėmis.

Atlikti tyrimai išryškino tokias jaunimo, kaip socialiai pažeidžiamos grupės, kas susiję su būstu, problemas. Sparčiai besivystanti socialinė valstybė ir nuolatiniai būsto sektoriaus komodifikacijos

procesai silpnina socialinio saugumo tinklą ir transformuoja būsto sektoriaus struktūrą. Indriliūnaitė ir Žilys (2018) teigia, kad privačios nuomos sektorius, nors ir dažnai tampa patraukliu pasirinkimu tiems, kurie nesugeba įsigyti ar nuomotis būsto privačiame sektoriuje, vis dar yra silpnai reguliuojamas, o neoficialios nuomos praktikos yra plačiai paplitusios. Tyrimas pabrėžia, kad Lietuvoje privačios nuomos sektorius dažnai vertinamas kaip ekonominė veikla, o ne kaip gyvenamoji, nes nuomos sutartys dažniausiai traktuoja tik nuomotojo ir nuomininko susitarimą. Straipsnyje apžvelgiami jauni nuomininkai (18–35 metų), jų gyvenimo sąlygos privačiame nuomos sektoriuje ir požiūris į šį sektorių. Jauni nuomininkai dažniau gyvena kompaktiškuose būstuose, dažnai be vaikų arba su partneriu. Reikia pažymėti, kad šie nuomininkai dažnai nesugeba deklaruoti savo nuomojamo būsto kaip pagrindinės gyvenamosios vietos. Daugiau nei ketvirtadalis jaunų nuomininkų dalyvauja neoficialiame nuomos sektoriuje, o tik apie pusė jų turi teises sutartis su nuomotojais (Indriliūnaitė ir Žilys, 2018). Kadangi privatus būsto nuomos sektorius turi tam tikrų ambivalentiškumą, jauni nuomininkai susiduria su įvairiais gyvenimo saugumo lygiais. Todėl būsto politikos formuotojai turėtų atkreipti dėmesį į socialinio būsto galimybes jaunimui.

Tai svarbu ir dėl to, kad jaunimas Lietuvoje susiduria su sunkumais įsigyti būstą dėl aukštų kainų ir ribotų pajamų. Jauni žmonės dažnai neturi galimybės tapti nekilnojamojo turto savininkais, o prastesnės darbo rinkos sąlygos (dauguma jaunų žmonių užima nestabilius, mažai apmokamus darbus) dar labiau apsunkina būsto gavimą. Taip pat šalies demografiniai pokyčiai, tokie kaip mažėjantis gimstamumas ir mažėjanti santuokų norma, irgi turi įtakos jauniems žmonėms, kurie, atsižvelgiant į socialinius ir ekonominius veiksnius, nori gyventi nepriklausomai, tačiau negali sau leisti nuomotis ar įsigyti būsto. Neoliberali būsto politika Lietuvoje nekuria palankių sąlygų jaunimui įsigyti būstą. Palyginus su socialinės demokratijos valstybėmis, Lietuvoje jauni žmonės susiduria su žymiai didesniais sunkumais. Tai dažnai lemia, kad jaunimas neįstengia gyventi savarankiškai ir ilgą laiką išlieka priklausomi nuo tėvų. Dėl sunkumų įsigyti būstą ir nepriklausomai gyventi, dauguma jaunų žmonių nusprendžia emigruoti, ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų ir galimybių užsienyje. Tai stiprina socialinę atskirtį ir mažina galimybes jaunimui integruotis į Lietuvos visuomenę. Jaunimo būsto gavimo galimybės yra tiesiogiai susijusios su pasirinktu valstybės socialiniu modeliu. Socialinės demokratijos modelio šalyse jaunimas turi geresnes galimybes gauti būstą ir dažniau pradeda savarankišką gyvenimą anksčiau nei kitose Europos šalyse. Lietuva, kuri sekasi neoliberalios politikos pavyzdžiu, susiduria su didele jaunimo socialine pažeidžiamybe būsto srityje (Brazienė, 2018).

Vidurinioji karta (gimusieji 1970 – 1984 m.) taip pat gali būti socialiai pažeidžiama dėl būsto ir turėti poreikių socialiniam būstui. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje susiformavo dualistinis būsto politikos modelis, kuris pasižymi ribota valstybės atsakomybe ir didėjančiu privataus būsto

sektoriaus dominavimu. Tai lėmė, kad vidurinėsios kartos atstovai, skirtingai nei jų tėvai, negalėjo pasinaudoti valstybės suteikta galimybe privatizuoti būstą ir tapo atsakingi už savarankišką būsto įsigijimą. Ši karta, siekdama įsigyti būstą, patyrė daug sunkumų dėl aukštų nekilnojamojo turto kainų, nepakankamos valstybės paramos ir sudėtingų ekonominių sąlygų. Prie to prisidėjo ir globalizacijos bei darbo rinkos pokyčiai. Vyresnioji vidurinėsios kartos dalis, gyvenusi pirmuosiuose nepriklausomybės dešimtmečiuose, savo būsto problemas sprendė naudodamasi tėvų parama arba nuomojosi būstą, o jaunesnė dalis turėjo daugiau alternatyvų ir galėjo pasinaudoti finansiniais įrankiais, tačiau tai dažnai buvo prieinama tik aukštesnio išsilavinimo ir didesnių pajamų žmonėms. Lyginant su jauniausia karta, kuri dažnai pasitiki tėvų parama arba pasinaudoja nuomos galimybėmis, vidurinėsios kartos nariai patiria didesnę spaudimą įsigyti būstą savarankiškai, nes valstybės parama dažnai nepakankama ir rinkos sąlygos jiems nėra palankios (Indriliūnaitė, 2020).

2.2.Socialinio būsto gyventojų stigmatizavimas

Lietuvoje būsto nuosavybės samprata išlieka stipri, o nuomos galimybės, taip pat ir socialiniai būstai, vis dar yra vertinamos neigiamai. Segalovičiaus (2021) atliktame tyrime daugiau nei 70 % respondentų nurodo, kad nuoma nėra „tikri namai“, o nuosavas būstas laikomas tikslingu gyvenimo sprendimu. Tyrimas taip pat rodo, kad būsto paskolos tampa būtinybe tiems, kurie siekia nuosavo būsto, tačiau tai taip pat gali kelti finansinę įtampą. Socialiniai būstai paprastai būna sutelkti vienoje vietovėje, mikrorajone. Čia koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės – tai sudaro sąlygas formuotis skurdo kultūros klišėms, kurios stigmatizuoja ir stipriai veikia tolimesnes žmonių gyvenimo perspektyvas (Mikutavičienė, 2018).

Tokios problemos dėl socialinio būsto gyventojų stigmatizavimo egzistuoja ne tik Lietuvoje. Štai Anglijoje socialiniai būstai apibūdinami tokiais neigiamais žodžiais kaip „skurdžios gyvenvietės“, „prasta klasė“, „nusikalstamumas“, „narkomanija“. Tyrimo metu buvo aiškinamasi, kokį poveikį socialinių būstų gyventojams daro toks stigmatizavimas, kaip su tuo kovojama. Buvo sudarytos 29 tikslinės grupės ir atlikta 45 interviu su daugiau kaip 200 žmonių (nuomininkais, socialinių būstų savininkais, aktyvistais ir pan.). Tyrimo metu paaiškėjo, kad su socialiniu būstu susijusi stigmatizacija yra sudėtingesnė nei manyta. Ji persipina su kitomis stigmomis – skurdo, nusikalstamumo, psichinės sveikatos, negalios, rasės ir imigracijos. Stigmatizacijos intensyvumas skiriasi priklausomai nuo geografinių ir kartų skirtumų Anglijoje. Socialinio būsto gyventojai patiria stigmatizaciją įvairiose situacijose: santykiuose su būsto tiekėjais, vietos valdžia, kaimynais, policija, darbdaviais, gydytojais, mokyklose ir kitose socialinėse sferose. Buvo pateikti įrodymai apie stigmatizaciją pagal pašto kodus bei segregaciją naudojant vadinamuosius „prastus įėjimus“ (angl. *poor doors*). Valdžios politika, skirta destigmatizuoti socialinius būstus mišrios paskirties planavimo

priemonėmis, buvo neefektyvi. Ji tik įvardijo stigmatos reiškinius, konstatavo, kad stigma egzistuoja, bet nepadarė nieko, kas pagerintų situaciją (Denedo ir Ejiogu, 2021). Airijoje taip pat situacija dėl stigmatizavimo yra panaši, pabrėžiama, kad čia netgi nėra jokios strategijos, kad būtų kovojama su socialinių būstų stigmatizavimu (Norris, 2016).

Tuo tarpu Seulo mieste taikant išsklaidytų socialinių būstų strategiją pavyko reikšmingai sumažinti gyventojų patiriamą stigmatizaciją. Analizuojant 2019 metų Seulo viešųjų būstų gyventojų duomenis ir taikant dvejetainės logistinės regresijos modelį, nustatyta, kad išsklaidytų socialinių būstų gyventojai susiduria su žymiai mažesne stigmatizacija, palyginus su kitų tipų viešųjų būstų gyventojais. Įdomu tai, kad stigmatizacijos lygis šiuose būstuose buvo mažesnis ne tik lyginant su nepriklausomų viešųjų būstų gyventojais, bet ir su socialiai mišrių viešųjų būstų gyventojais, kurie paprastai laikomi palankesniais stigmatizacijai mažinti. Tai rodo, kad išsklaidytų socialinių būstų gyventojai statistiškai rečiau patiria tiek išorinę, tiek vidinę stigmatizaciją. Be to, tyrimas atskleidė unikalią išsklaidytų socialinių būstų savybę: kuo artimesni santykiai su kaimynais, tuo didesnė stigmatizacijos tikimybė. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad artimesni santykiai su kaimynais gali padidinti stigmatizacijos jausmą dėl atskleistos tapatybės kaip socialinio būsto gyventojų. Šis atradimas pabrėžia, kad nors išsklaidytų socialinių būstų strategija sumažina bendrą stigmatizacijos lygį, socialinių ryšių dinamika gali daryti poveikį gyventojų patirčiai. Visgi šis tyrimas parodė, kad išsklaidytų socialinių būstų strategija Seule yra veiksminga priemonė mažinant socialinių būstų gyventojų stigmatizaciją. Tačiau svarbu atsižvelgti į socialinių ryšių poveikį stigmatizacijos patirčiai ir užtikrinti, kad artimesni santykiai su kaimynais netaptų papildomu stigmatizacijos šaltiniu. (Kang ir Koo, 2024).

Buvo atliktas tyrimas, kaip socialinio būsto gyventojai Toronte susiduria su stigmatizacija, ir lygina visuomenės stereotipus su faktiniais duomenimis apie sveikatą, nusikalstamumą ir žmogiškąjį kapitalą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad egzistuoja reikšmingi neatitikimai tarp visuomenės stereotipų ir realių statistinių duomenų. Nors socialinio būsto gyventojai paprastai siejami su prastesne sveikata, aukštesniu nusikalstamumo lygiu ir žemesniu išsilavinimu, statistinė analizė parodė, kad šie stereotipai neatitinka tikrovės. Daugelis socialinio būsto gyventojų turi panašius sveikatos rodiklius, nusikalstamumo lygį ir išsilavinimą kaip ir bendrosios populiacijos nariai. Be to, tyrimas pabrėžė, kad neigiami stereotipai apie socialinio būsto gyventojus daro neigiamą įtaką jų gyvenimo kokybei ir galimybėms integruotis į visuomenę. Stigmatizacija lemia socialinę atskirtį, diskriminaciją darbo rinkoje ir ribotas galimybes gauti kokybiškas paslaugas. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus, rekomenduojama peržiūrėti esamus požiūrius į socialinį būstą ir jo gyventojus, remiantis objektyviais duomenimis, o ne stereotipais. Tai sumažintų stigmatizaciją ir pagerintų socialinio būsto gyventojų gyvenimo sąlygas bei integraciją į visuomenę (Jahiu, 2023).

Taigi socialinių būstų gyventojai ilgą laiką buvo stigmatizuojami kaip miesto „žemesnės klasės“ nariai. Vienas iš politinių sprendimų mažinant stigmatizavimą, buvo tokių mikrorajonų/gyvenviečių kūrimas, kur gyventų įvairias pajamas gaunantys žmonės, dekoncentruojant skurdą ir integruojant gyventojus į bendruomenes, kuriose jų būstai nesiskirtų nuo kaimynų. Buvo manyta, kad toks sprendimas gali sumažinti stigmą, susijusią su gyvenimu tradiciniuose socialiniuose būstuose (McCormick ir kt., 2012).

Mokslinis tyrimas, atlikus išsamius interviu su 35 perkeltais socialinio būsto gyventojais ir 184 lauko stebėjimus trijuose mišrių pajamų projektuose Čikagoje, buvo nustatyta, kad toks sprendimas tik šiek tiek pagerino situaciją. Su gyvenimu socialiniame būste susijusi stigma sušvelnėjo, tačiau gyventojai teigia, kad jų stigmatizavimas sustiprėjo kitais būdais: neigiamas didesnes pajamas gaunančių gyventojų nusiteikimas prieš socialinių būstų gyventojus; griežta atranka gaunant socialinį būstą ir būtinybė laikytis nustatytų taisyklių bei kontrolė stiprina atskirtį (McCormick ir kt., 2012).

2.3.Socialinio būsto gyventojų integracijos į vietos bendruomenę problemos ir bendruomeniškumo stiprinimo galimybės

Socialinio būsto gyventojų stigmatizavimas sunkina jų integraciją į vietos bendruomenę. Tyrimo metu išryškėjo, kad Pilaitės mikrorajone egzistuoja dvi paralelinės bendruomenės: viena – fizinė, paremta kasdieniais kaimyniniais santykiais, kita – virtuali, veikianti „Facebook“ platformoje, kurioje sukurtas Pilaitės bendruomenės puslapis. Ši virtuali erdvė dažnai tampa ne tik informacijos mainų vieta, bet ir stigmatizacijos kanalu, kur socialinio būsto gyventojai susiduria su negatyviais komentarais ir viešais vertinimais, kaip rodo A5 ir A8 pasakojimai.

Tai dar labiau sustiprina jų saviizoliaciją ir menkina bendruomenės vientisumą. Socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių, tokių kaip mažas pajamas gaunančios šeimos, neįgalieji, jauni tėvai ar šeimos, auginančios daugiau nei tris vaikus, integracijos į vietos bendruomenę problemos yra sudėtingas ir daugialypis klausimas, susijęs su įvairiais struktūriniais ir socialiniais veiksniais. Lietuvoje šių asmenų grupės dažnai susiduria su sunkumais ne tik dėl ribotų finansinių išteklių, bet ir dėl socialinių integracijos trūkumų, kurie dar labiau apsunkina jų galimybes užimti aktyvias pozicijas bendruomenėje (Valstybės kontrolė, 2017).

Sprendžiant būsto problemą viešajame sektoriuje, vis dažniau taikomas mišrios pajamų bendruomenių kūrimo modelis. Šis modelis, kaip rodo Raynor ir kt. (2020) tyrimas, yra geras ne tik dėl fizinės aplinkos, bet ir dėl socialinių santykių bei stigmų mažinimo. Australijoje, kaip ir daugelyje kitų Globaliųjų Šiaurės šalių, viešojo būsto kvartalai pertvarkomi į mišrios nuosavybės rajonus, kad

sumažėtų socialinė atskirtis. Žemesnes pajamas gaunantys gyventojai integruojami į platesnę bendruomenę. Taip mažėja su viešuoju būstu siejamą stigmą.

Tyrimas, atliktas dviejuose Melburno rajonuose – mišraus tipo Kensington Estate ir vienpobūdžio Flemington Estate – parodė, kad pozityvūs kontaktai tarp privačių ir socialinio būsto gyventojų bei artumas prie mišraus tipo kvartalo labai mažina stigmatizaciją. Didesnę stigmą dažniau išreiškia vyresnio amžiaus, mažesnių pajamų, ilgiau toje vietovėje gyvenantys ir privačiame būste gyvenantys asmenys. Peršasi išvada, kad ne vien pats fizinis būsto tipas, bet ir kasdieniai tarpusavio ryšiai bei socialinė įvairovė veikia visuomenės požiūrį į socialinio būsto gyventojus (Raynor ir kt., 2020).

Nors mišrių bendruomenių kūrimas neretai ir kritikuojamas dėl galimų neoliberalistinių intencijų, visgi Raynor ir kt. (2020) tyrimas patvirtino, kad socialinio kontakto teorija (Pettigrew, 1998), kurioje pabrėžiama pažinties reikšmė stigmatizacijos mažinimui, suveikia ir praktikoje. Ne tiek kontaktas savaime, kiek kokybiški, pozityvūs santykiai mažina neigiamas nuostatas. Šis požiūris rodo, kad norint efektyviai išspręsti būsto problemas, reikia ne tik statyti ar atnaujinti gyvenamuosius kvartalus, bet ir kurti socialines sąlygas, skatinančias įtrauktį. Taip pat reikia mažinti socialinę distanciją bei stiprinti bendruomeniškumą, būtina nepamiršti socialinio teisingumo ir valdžios atsakomybės investuojant į viešąjį gėrį.

Rekomenduojama įtvirtinti teisinį požiūrį į būstą, kad prieiga prie įperkamo būsto taptų pagrindine žmogaus teise. Reikia skatinti veiksmingą ir holistinę politiką, kuri pripažintų socialinio būsto stigos persipynimą su kitomis stigmomis ir šias problemas spręstų. Norint sumažinti stigmatizaciją, svarbu skatinti nešališką retoriką apie socialinį būstą bei jo gyventojus. Visos suinteresuotos šalys – vyriausybė, politikai, žiniasklaida, būsto tiekėjai ir gyventojai – turi prisidėti prie atviro dialogo apie šią problemą (Denedo ir Ejiogu, 2021).

Apibendrintai galima teigti, kad socialinių būstų gyventojų integraciją į vietos bendruomenę sunkina stigmatizacija, socialinė atskirtis, viešųjų erdvių stoka bei ribotas bendruomeniškumas. Socialinio būsto gyventojai neretai laikomi „žemesnės klasės“ atstovais, jų gyvenamos teritorijos siejamos su skurdu, nedarbu ir nusikalstamumu. Virtualioje erdvėje (socialiniuose tinkluose) jie patiria papildomą diskriminaciją. Visa tai skatina izoliaciją. Vienas iš sprendimo būdų yra mišrios pajamų bendruomenių kūrimas, skatinantis pozityvius tarpgrupinius santykius ir mažinantis stigmatizaciją. Taip pat svarbi aktyvesnė savivaldybių politika, viešųjų erdvių plėtra bei bendruomenės įgalinimas per dalyvaujamąjį socialinį darbą.

3.VILNIAUS PILAITĖS MIKRORAJONO SOCIALINIŲ BŪSTŲ GYVENTOJŲ PATIRTIES IR SANTYKIŲ SU BENDRUOMENE TYRIMAS

3.1.Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas – ištirti Vilniaus Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį ir santykius su bendruomene. Tyrime pasitelktas „bottom-up“ arba „grassroots“ požiūris. Tai yra tokia metodologinė prieiga, kuri pasitelkiama, kuomet reikia suprasti socialinius reiškinius iš dalyvių pozicijos, o ne pritaikyti jiems iš anksto numatytus institucinės galios požiūrio modelius. Tokiu būdu problemos ir sprendimai iškeliama ne „nuleidžiant“ klausimus iš viršaus, o išryškinant juos per gyventojų patirtį ir refleksiją. Prieš tyrimą buvo atlikta fokus grupės analizė, tokiu būdu siekiant identifikuoti interviu klausimus, atliepiančius socialinių būstų gyventojų kontekstus bei specifiką.

Šio tyrimo dizainas išaugo iš mano, kaip socialinės darbuotojos, ketverių metų profesinės patirties. Būtent kasdienis darbas su Pilaitės mikrorajono gyventojais, socialinių iššūkių dinamika ir ilgainiui susiformavęs pasitikėjimu pagrįsti santykiai ir buvo šio tyrimo pagrindas. Mano profesinė patirtis parodė, kad tik esant tvirtam ryšiui su bendruomene galima išgirsti autentiškus, atvirus pasakojimus. Kai kurie tyrimo dalyviai išreiškė baimę kalbėti atvirai, vis klausdavo: „*Ar čia tik tarp mūsų, ar niekas nesužinos, kas aš toks?*“, „*pažadėkite, kad tik niekam nepasakosite, kas aš tokia ir ką jums pasakosiu*“. Tokios pastabos ne tik rodo jautrią socialinę jų padėtį, bet ir tai, kad tyrėjo pozicija ir santykis su bendruomene buvo svarbūs veiksniai, padėję priartėti prie tyrimo dalyvių gyvenimo, prie jų pasaulio. Tyrimas buvo atliktas iš gyventojų perspektyvos, buvo siekiama suprasti jų patirtį, išgyvenimus bei kasdienybės realijas gyvenant socialiniuose būstuose.

Svarbi tyrimo sudedamoji dalis – tyrimo dalyvių kalba. Analizuojant interviu metu gautus duomenis sąmoningai buvo pasirinkta nekeisti, necenzūruoti ir nenorminti dalyvių kalbos. Kalbos autentiškumas – tai svarbus socialinės tikrovės veiksnys, padėjęs atskleisti tikrąjį gyvenimo patirtį, emocijas ir pozicijas. Kalbos taisymas būtų iškreipęs dalyvių balsus bei atitolęs nuo jų patiriamos tikrovės. Todėl kalbinė raiška šio tyrimo analizėje išlaikyta tokia, kokia ji buvo natūralioje diskusijos eigoje – su visais emociniais, stilistiniais ir net necenzūriniais niuansais, kurie atspindi autentišką gyvenimą.

Pasirinktas kokybinis tyrimas, kurio metu reiškiniai stebimi natūralioje, kasdienėje aplinkoje (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Buvo suplanuotas ir atliktas kokybinis tyrimas, kuris apėmė tikslinamąją fokus grupę- ir po jos – kokybinius pusiau struktūruotus interviu su Vilniaus miesto Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojais. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokia yra Vilniaus miesto Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtis bei santykiai su bendruomene. Fokus grupė, suburta prieš individualius interviu padėjo detaliau atskleisti problemas,

taid tyrimas nėra vienpusis. Duomenys buvo surinkti taikant grupinės diskusijos metodą. Diskusijoje dalyvavo šešios moterys, gyvenančios Pilaitės socialiniuose būstuose. Susitikimas vyko Pilaitės mikrorajone ir truko apie 1 valandą ir 30 minučių.

Kokybinis tyrimas naudingas tuomet, kai tyrimo objektas yra asmenys, asmenų grupės, ypač, kai tiriama jų patirtis. Būtent kokybinis tyrimas padeda išsamiai ir giliai atskleisti tiriamą reiškinį su visais niuansais, nes tik pasirinkus minėtą strategiją yra įmanoma užčiuopti pačią tyrimo objekto esmę. Būtent kokybinio tyrimo metu galima gauti nemažai informacijos pastebint iš pirmo žvilgsnio atrodančias nereikšmingas detales (Žydzžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017).

Atliekant kokybinį tyrimą pasitelkiama indukcinė logika, t.y., turinys kuriamas nuosekliai analizuojant, apjungiant duomenis, gautus per išsamų interviu. Taip randamos bendros tendencijos, išryškėja modeliai (Kleinheksel ir kt., 2020). Indukcijos privalumas yra toks, kad tiriamą reiškinį galima pamatyti ir interpretuoti tyrimo dalyvių akimis (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016),

Tyrimo **instrumentai** – fokus grupė ir pusiau struktūruoti interviu. Pusiau struktūruotas interviu atliekamas iš anksto pasiruošus klausimus, tačiau čia nėra griežtų rėmų, tyrėjas turi galimybę užduoti papildomus klausimus, pasitikslinti, paprašyti tyrimo dalyvių paaiškinti išsamiau.

Tyrimo **imtis** – 10 socialinio būsto gyventojų. Imtis šiame tyrime sudaroma pasitelkus kriterinę tyrimo dalyvių atranką (kriterijus – tyrimo dalyvis turi būti Vilniaus miesto Pilaitės mikrorajono socialinio būsto gyventojas). Galutinė imtis paaiškėjo tyrimo metu. Kai buvo pasiektas prisotinimas (*saturation*), t.y., kai tyrimo dalyvių teikiama informacija ima kartotis, ir nusprendžiama naujų tyrimo dalyvių į tyrimą nebeįtraukti. Tyrimo dalyvių skaičius neprivalo būti didelis, tačiau jų pateikiama informacija, pasakojama patirtis turi būti kokybiškai reikšminga – tai užtikrins tyrimo pakankumą ir **validumą** (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Tyrimo patikimumą apsprendžia ir mokslinė metodologinė trianguliacija (*methodological triangulation*) – mokslinių tyrimų metodika, naudojanti skirtingus duomenų rinkimo būdus tam, kad būtų gauti patikimi ir išsamūs rezultatai (Arias Valencia, 2022). Šiuo atveju trianguliaciją sudaro informacijos, gautos iš trijų šaltinių – mokslinės literatūros ir dokumentų, informacijos iš socialinių būstų gyventojų interviu ir informacijos iš fokus grupės – visuma.

Tyrimo **eiga**. Iš pradžių buvo analizuojama mokslinė literatūra ir dokumentai. Atsižvelgiant į šios analizės metu gautą informaciją buvo pasiruošti pusiau struktūruotų interviu klausimai t. y., ekspertams buvo pateikiami iš anksto parengti klausimai, tačiau esant poreikiui reformuluoti, užduoti papildomi. Po to atrenkami tyrimo dalyviai, juos tyrėjas supažindino su tyrimo tema ir tikslu, tyrimo etikos principais, su kiekvienu iš jų sutarta dėl interviu vietos ir laiko. Tuomet buvo atlikti interviu su kiekvienu tyrimo dalyviu atskirai.

Atlikus visus interviu, garso įrašai buvo transkribuoti – paverčiami tekstu, naudojant programą „Transcriptor“. Taip siekta kokybiškai, tiksliai susipažinti su interviu turiniu (Atsižvelgiant į nagrinėjamą temą tyrimo metu nebuvo siekiama užfiksuoti, tirti neverbalinį pokalbį turinį), daugkartinį teksto skaitymą, kategorijų išskyrimą remiantis citatomis, kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas, kategorijų ir subkategorijų interpretavimą (Bitinas, Rupšienė, Žydzūnaitė, 2008). Taip išsikristalizavo pagrindinės temos ir ėmė aiškėti tyrimo dalyvių patirtis. Taip naudojant indukcinę logiką dėka išgryninami pagrindiniai reiškiniai, gaunami tyrimo rezultatai, kurie interpretuojami, analizuojami ir apibendrinami.

Etikos principai: pagarbos žmogui, informacijos gavimo, laisvanoriškumo, anonimiškumo, geranoriškumo, teisingumo, žalos nepatyrimo (Žydzūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Užtikrinant konfidencialumą, grupinės diskusijos citatos nebus siejamos su konkrečiais dalyviais, kitaip nei individualius interviu dalyviui priskiriamas kodas: A1, A2, A3 ir t.t.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo dalyvių buvo prašoma papasakoti, kaip susiklostė, kad gyvena būtent Pilaitės mikrorajone socialiniame būste. Išskirta **I kategorija „Gyvenimo socialiniame būste Pilaitėje priežastys“** (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Gyvenimo socialiniame būste priežastys

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Gyvenimo socialiniame būste Pilaitėje priežastys	Draugiški ryšiai ir pažintys kaip persikėlimo priežastis	„Šiaip atsikėliau tikrai dėl to, kad po manim pirmam aukšte gyveno, dabartinė kaimynė <...> mes jau buvom draugės <...> tai jinai pirma čia gavo būstą, na o paskui ir aš kažkaip“ (A1).
	Blogos gyvenimo sąlygos ankstesnėje gyvenamoje vietoje	„Žirmūnuose <...> bute gyvenom septyniuose ir ten žodžiu dvidešimties kvadratų kambaryje buvo, ir virtuvė, ir kambarys, ir viskas kartu, ir mes 7“ (A1).
	Socialinis būstas gautas skubos tvarka dėl vaikų skaičiaus	„<...> išėjo kaip tik įstatymas kad skubos tvarka gali gaut, jeigu turi daugiau negu 3 vaikus ir taip toliau“ (A1). „kai vyras dar buvo gyvas, tai ir mano 3 vaikai, ir jo 3 vaikai buvo tai nuo tuo laiku, tai sunku buvo“ (A2). „buvo laikotarpis kai <...> buvo 6 nepilnamečiai vaikai“ (A7).
	Socialinis būstas gautas pagal eilę	„13 metų laukiau, paskui stovėjau eilei“ (A2).
	Gyvenimo aplinkų pokyčiai	„<...> aš išsiskyrusi dabar, <...> viena vaikus auginu, 4 kartus buvau ištekėjusi“ (A2).

		„<...> vaikų motina nusprendė eiti tuo lengvesniu, taip sakant, narkotikų keliu, gert <...> šiaip ne nenoriu visai net prisimint šitų dalykų“ (A3). „<...> 18 aš pagimdžiau Ir, ir tada gavau būstą šitą“ (A4) „<...> kai grįžau iš turmos irgi neturėjau kur gyvent tai jinai ir mane priėmė. Tai gyvenam dabar susigrūdę, šitam bute, kaip toj dainoj“ (A6) „<...> man jau buvo 17, nu ir tada, taip, tipo neščia pasijutau“ (A4) „<...> aš gyvenau vaikų namuose ir po 18 aš gavau šitą butą (A5)
	Stabilumo ir geresnių gyvenimo sąlygų siekis	„<...> seniai jos [vaikų motinos] nebėra mūsų gyvenime, aš viską vienas tvarkiausi, <...> čia atsikėlus turiu mylimą žmoną, vaikai irgi, beveik visi užauginti“ (A3). „<...> kai gavom būstą, susitvarkė mano gyvenimėlis <...> tada ramu pasidarė, <...> (A9) „<...> tada mane daužė iki kraują <...> dabar aš čia viena <...> man saugu“ (A10)
	Gyvenimas nuo vaikystės	„<...> tai nuo vaikystės aš gyvenu, nu tipo, su mama gyvenau, su patėviu, nu su [brolio vardas]“ (A4) „Man mama kažkada sakė, kad aš esu grynakraujė pilaitiškė, nes aš gimiau čia“ (A4) „<...> čia aš pažystu visus ir mane pažysta, aš nuo mažens čia vierhė“ (A10) „<...> čia žinau kiekvieną parduotuvę, kiekvieną kampą, kiekvieną numištą medį (A9)

Tyrimo dalyvių pasakojimai apie gyvenimo socialiniame būste Pilaitės mikrorajone priežastis atskleidė keletą tendencijų. Viena iš jų gana netikėta. Tai draugiški ryšiai ir pažintys, kurios padėjo gauti būstą šioje vietovėje. Socialiniai ryšiai su jau gyvenančiais asmenimis taip pat padarė įtaką sprendimui persikelti. Kita reikšminga priežastis buvo blogos gyvenimo sąlygos ankstesnėje gyvenamojoje vietoje. Tyrimo dalyviai minėjo ankštas, perpildytas ankstesnes savo gyvenamąsias patalpas – būtent tai ir paskatino ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų.

Dalis tyrimo dalyvių pabrėžė, kad galimybę gauti būstą nulėmė skubos tvarka taikyta teisės aktų nuostata, skirta šeimoms, turinčioms daugiau nei tris vaikus. Taip pat svarbus veiksnys buvo ilgalaikis laukimas socialinio būsto eilėje, kuris kai kurių atveju truko daugiau nei dešimtmetį. Didelė šeimos sudėtis – daugiavaikės šeimos – turėjo prioritetą gauti socialinį būstą anksčiau nei kiti. Todėl tos šeimos, kurios neturi daug vaikų, eilėje socialiniam būstui gauti stovi ilgiau. Be to, dalyviai akcentavo gyvenimo aplinkybių pokyčius, tokius kaip daugkartinės santuokos, skyrybos ir vaikų auginimas būnant vienišu tėvu/motina. Tokios aplinkybės taip pat nulemia socialinio būsto poreikį. Kai kuriais atvejais būsto keitimą paskatino šeimos problemos, susijusios su partnerės/partnerio

alkoholizmu ir/ar netinkamu gyvenimo būdu. Taip pat reikia paminėti, jog dalyviai ypač stengėsi užtikrinti stabilesnes ir geresnes gyvenimo sąlygas savo šeimoms, nepaisant anksčiau patirtų sunkumų.

Taigi tyrimo duomenys rodo, kad gyvenimas socialiniame būste Pilaitėje paprastai yra susijęs su sudėtingomis socialinėmis aplinkybėmis, asmeninėmis krizėmis, tačiau tuo pačiu ir su asmenų pastangomis kurti saugesnę ir stabilesnę gyvenimo aplinką savo vaikams ir sau patiems.

Tyrimo dalyvių buvo prašoma išsakyti savo nuomonę apie Pilaitės mikrorajoną, ką jie apie jį mano. Išskirta **II kategorija „Socialinių būstų gyventojų nuomonė apie Pilaitės mikrorajoną“** (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Socialinių būstų gyventojų nuomonė

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių būstų gyventojų nuomonė apie Pilaitės mikrorajoną	Pablogėjusi kriminogeninė padėtis	„O Pilaitė tai yra žiauriai pasikeitusi <...> su laiku vis baisiau baisiai <...> žiauriai daug atsirado nusikaltimų, narkotikų čigonų <...> čia tikrai žinok yra nesaugu“ (A1). „<...> jeigu nesumeluojant dabar tau pasakyti, kokie 2- 3 metai čia pizdiec <...> vien tiktai bomžai belikę, čigonai, vagys ir narkomanai, vaikai dabar nori eit į lauką, aš turiu iš paskos eit <...> jie tiesiog sėdi vaikų žaidimų aikštelė šitoj ir rūko“ (A7). „kas dabar darosi <...: narkotikai smailas <...> kas darosi su šitu rajonu <...> nusikaltimai, čia dabar skaitei, pagavo tą čigonę su belenkiek tu narkotikų“ (A6). „čia, nes čia ta pusė kontingento <...> tai aš nežinau kur ją dėti, kad jinai nesidaugintų“ (A3). „<...> anksčiau taip nebūdavo <...> žiauru puldinėja žmones, ta prasme ant mašinų myža, šiukšliadėžė sprogdina ir nu belenkiek vartoja, pro langą pasižiūri tai nu matai, vaikai eina visi apsinarkašienę“ (A4) „<...> languose raudona mėlyna, raudona mėlyna [policijos šviesos] <...> jei mano mažuliukas nakty pabunda, aš jam sakau dniuka kažkieno, vakarėlis, nebijok, linksma ir niūniuojų (A8)
	Infrastruktūros privalumai	„geras rajonas tuo, kad viskas yra šalia, yra ežerai yra mokyklos yra darželiai nu viskas šalia“ (A1). „ir ežerai ir infrastruktūrą <...> viskas labai patogiai žinote“ (A2). „pakankamai švarus rajonas, sakyčiau jo visko labai daug statosi“ (A5)

	Perteklinė urbanizacija ir gamtos nykimas	„aš nesuvokiu, kaip blet, per va šitus metus, taip išaugo, pasidarė milžiniškas <...> tu pati matai, čia kyla namai, vienas po kito“ (A1). „<...> iš kur čia Lietuvai tiek žmonių atrodo? Visi į Pilaite atsikėlė“ (A7) „gaila labai, kad tuos miškus kerta <...> kai mes atsikraustėme, tai priešais ten, lakstė gyvūniukai matėm ir kiškį, ir lapės, gaila, kad tų medžiai kertami“ (A2). “<...> žiūriu pro langą ir nuolat ten kotedžai kyla, matosi, aišku norėčiau, kada nors aš tame kotedže gyventi, bet turbūt niekada” (A5)
	Švietimo paslaugų prieinamumo problemos	„7 metus gyvenam čia [dukros vardas] dar net negimus buvo <...> neaišku ar gausim mokyklą, šansų yra nulis, patekti į šitą mokyklą“ (A9). „mano [dukros vardas] dabar lanko darželį ir nuo kitų metų jina turi irgi eiti į pirmą klasę <...> jos grupėje 20 vaikų, tai tik 2 vaikai pateko į pilaitės mokyklą“ (A1). „į darželį niekur negalėjom patekti turėjom važiuoti į Buivydiškes, kur visiškai kitas filialas“ (A4).
	Mikrorajonas vertinamas su išlygomis	„rajonas geras patinkama“ (A2). „nu nieko tas rajonas ramus neskaitant kamščių“ (A3). „jeigu vat šiandien ateitų, sakyti galim perkelt jus kažkur į kitą rajoną. tai gal ir sutikčiau <...> gal net ir į tą pačią pilaitę, kelčiausi tikrai, nu iš šitos vietos išsikeldinčiau“ (A3).
	Teritorinis susiskirstymas	„dabar labai paprastai ane, yra dvi Pilaitės“ (A2) „yra Karaliaučiaus kiemas ir, yra kita Pilaitė“ (A3) „nu tai senieji ir naujieji pilai (A10)“ „čia yra dvi atskiros pilaitės <...> dviejų atskirų tipų žmonės“ (A5)

Taigi interviu su socialinių būstų gyventojais metu buvo išsakyta nuomonė apie patį Pilaitės mikrorajoną. Pirmiausia išryškėjo didelis nepasitenkinimas dėl rajono saugumo situacijos blogėjimo. Tyrimo dalyviai nurodė, kad pastaraisiais metais Pilaitėje ženkliai padaugėjo nusikaltimų, narkotikų vartojimo ir nesaugumo viešose erdvėse atvejų: „<...> žiauru puldinėja žmonės, ta prasme ant mašinų myža, šiukšliadėžė sprogdina ir nuo belenkiek vartoja, ta prasme, pro langą pasižiūr, tai nu matai vaikai eina visi apsinarkashiene“ (A4). Tyrimo dalyviai minėjo, kad anksčiau mikrorajonas buvo ramus, tačiau dabar „žiauriai daug atsirado nusikaltimų narkotikų čigonų <...> čia tikrai žinok yra nesaugu“ (A1). Pastebėta, kad vaikams tapo nesaugu žaisti kiemuose, o viešosios erdvės dažnai okupuojamos socialiai pažeidžiamų grupių: „vien tikrai bomžui belikę, čigonai, vagys ir narkomanai“

(A1). Galima pastebėti, kad vis dar vyrauja stereotipinė negatyvi nuomonė apie romų tautybės asmenis – tai interviu metu buvo išreikšta tiesiogiai. Grupinėje diskusijoje dalyvavusios dalyvės užduoda klausimus „Kur vaikui eit, jei visi aplink tokie?“, „Aikštelėj diedai su bonkēm, kur į stadioną? O ten gi tas pats“, „su nuorukom pažasit nebet“.

Kitas reikšmingas pastebėjimas yra teigiamas – tai Pilaitės infrastruktūros privalumai. Nors rajono saugumo situacija kritikuojama, tyrimo dalyviai pripažįsta, jog čia puiki infrastruktūra: lengvai pasiekiamos mokyklos, darželiai, kitos viešosios paslaugos, netoli ežerai. Kaip pažymėjo vienas tyrimo dalyvis, „geras rajonas tuo, kad viskas yra šalia, yra ežerai, yra mokyklos, yra darželiai, <...> viskas šaliai“ (A1), „vienas du ir tu jau pardei (A3)“. Kitam dalyviui Pilaitė atrodo kaip „atskira respublika“ dėl gamtinių išteklių ir patogios aplinkos (A2). Visgi ne viskas taip gerai. Buvo minimos ir švietimo paslaugų prieinamumo problemos. Dalyviai nurodė, kad dėl gyventojų skaičiaus augimo tampa vis sunkiau patekti į vietines mokyklas ir darželius. Vieno dalyvio teigimu, jo vaikui „šansų yra nulis, patekti į šitą mokyklą“ (A1), o dar kitoje situacijoje buvo pastebėta, jog iš dvidešimties vaikų grupės tik dviem pavyko patekti į vietines mokyklas. Tokios aplinkybės rodo aiškų švietimo infrastruktūros neadekvatumą rajono plėtros tempams. Taigi apie Pilaitės mikrorajono infrastruktūrą tyrimo dalyvių nuomonės ryškiai skyrėsi.

Dar vienas pastebėjimas susijęs su perteklinės urbanizacijos poveikiu ir gamtos nykimu. Dalyviai atkreipė dėmesį, kad pastaraisiais metais Pilaitės mikrorajonas sparčiai plečiasi, kyla daug naujų pastatų, o dėl to mažėja žaliųjų erdvių: „Per va šitus metus taip išaugo jisai pasidarė milžiniškas <...> (A1), „Jaučiu, jei prigerčiau ir pagaučiau komą, ir va tam miškelį nukrisčiau, tai pabusčiau nebe miškelį, o kokiam parkinge šalia naujo daugiabučio <...> ant tiek čia greit viskas“ (A6). Taip pat buvo išreikštas apgailestavimas dėl kertamų miškų ir prarastų natūralių gamtos vertybių: „kai mes atsikraustėme tai priešais lakstė matėm ir kiškį ir lapės <...> gaila, kad tują medžiai kertami“ (A2).

Galima sakyti, kad Pilaitės mikrorajonas vertinamas su išlygomis. Kai kurie gyventojai nurodė, kad rajonas jiems patinka, tačiau problemos jų gyvenamoje aplinkoje verčia svarstyti apie galimybę persikelti į kitą Pilaitės dalį ar net į kitą mikrorajoną. Kaip pastebėta, „jeigu šiandien ateitų sakyty galim perkelt jus kažkur į kitą rajoną tai gal ir sutikčiau <...> gal net ir į tą pačią Pilaitę kelčiausi, tiktai nu iš šitos vietos [Karaliaučiaus kiemo – socialinių būstų koncentracijos] išsikeltičiau“ (A3). „Jei čia gyveni, tai tikrai ir bloga mama ir narkomanė, gal ir geriau būtų kitur, kitam rajone“

Apibendrinant galima pasakyti, jog tyrimo rezultatai yra kontraversiški. Jie rodo prieštaringą socialinių būstų gyventojų patirtį: iš vienos pusės matoma gerai išvystyta infrastruktūra, kitoje – didėjantis nesaugumas, socialinių problemų augimas, žaliųjų erdvių nykimas bei švietimo paslaugų neprieinamumas. Fokus grupės dalyvių pasisakymai patvirtina socialinio atskyrimo ir stigmatizacijos problematiką. Moterys, gyvenančios socialiniuose būstuose, pažymėjo, kad „visi žino, jei čia, tai

kažkokios yra problemos“, „jei pasakai kad Karaliaučiaus gatvė, pasižiūri ir galvoja kažį iš pilko ar iš žalio namo“ [žali namai – socialinis būstas]. Tai rodo ne tik teritorinį, bet ir simbolinį „pažymėjimą“, kuris stiprina socialinę distanciją tarp bendruomenės narių „Autobuse geriausiai matosi, <...> kada važiuoji iki šitos Karaliaučiaus stotelės, tu iškart matai į kokią pusę žmogus eis, vien iš to, kaip jisai atrodo <...> normalus pacanai, ten be jokių hujo majo, eina link žalių namų ane, o ten jau blet su ten švarkukais, chaki kelnytėm, tai jau sukasi į link kotedžiukų, savo bledės charisma, oi oi, tai iš snukio, kur jisai gyvena gali pasakyt, va ką aš galiu pasakut, apie Pilus, tu arba darai, arba būsi padarytas, tai čia 2 tipų žmonės čia gyvena“ (A6). Be to, buvo išreikštas nusivylimas instituciniu abejingumu: „visi žino kas geria, visi žino kas vartoja <...> o policija nieko nežino“, kas parodo gyventojų nuasmeninimo jausmą ir silpną pasitikėjimą viešosiomis paslaugomis. Nors kai kurios dalyvės pasisako už bendruomenines veiklas, dažnas komentaras atspindi bejėgiškumą: „koks skirtumas iš to renginio, jei vakare vistiek visi varys išgert“. Taip pat išryškėja aiški motyvacija būti pripažintoms: „kodėl turiu jaustis kalta, kad neturiu babkių“, „aš ne vargšiukė“, „aš ne narkata“.

Tyrimo dalyviai pasidalino gyvenimo socialiniame būste patirtimi. Išskirta **III kategorija „Gyvenimo socialiniame būste patirtis“** (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Gyvenimo socialiniame būste patirtis

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Gyvenimo socialiniame būste patirtis	Būsto būklė ir kokybė	„jeigu <...> be remonto gauni, tai jie padaro tokį minimalų kapitalinį remontą <...> realiai šuda ten padaro <...> gal tik tarakonus panaikina“ (A1). „sienos gražios, žinai grindys yr i viskas“ (A1). „kai atvažiavo baldininkai virtuvės dėt, jau pagaminti baldai buvo, <...> jie tada man parodė ant kiek kreivos sienos, kreivos grindys, nu karoče viskas kreiva, šaldytuvas net pasviręs, indaplovė pasvirus, vanduo bėga“ (A3). „<...> namas sėda <...> tarkim tinkas kur prie plytos eina, tai kai namas sėda viskas nueina žemyn kur nešančios sienos“ (A7). „visur krenta tinkas, krenta žemyn, sėdas namas ir neturi jisai kur dėtis, nukrenta krenta ant galvų“ (A9). „girdžiu verkia [kūdikio vardas]ateinu <...> prie galvos tinko lakštas nudribęs“ (A10) „lubos nu visiškai atšokusios ten dažai viskas“ (A5). „visur pelėsiai eina, visur balkonai apėję aplink langus“ (A6) „virtuvė jeigu pasižiūrėtum pilna to pelėsio“ (A3). „čia brokas, brokas aš nesuprantu kaip čia Komisijos gali praleidinėti, čia pavojinga gyventi šituose butuose“ (A2).

		„realiai liko tas pats butas kuriame aš gyvenau visą laiką tai nu man čia viskas gerai <...> kad ir šitam kambary, tai aš visus tapetus pasikeičiau, patėvis padėjo perklijuoti, nes jau nu tokie atgyvenę buvo ir dvokė cyzom (A4)
	Gyventojų savarankiškumas ir investicijos į būstą	„jeigu tu nori, kad nu pasidaryt, kaip tu nori, kad būtų gera ten gyventi <...> tu gi pats investuoji pinigus, ta prasme niekas nepadedą“ (A1). „viskas eina iš mūsų kišenės, nei iš kažkokių kitų būstų tikrai iš mūsų“ (A3). „kai mes atsikraustėme, tai iš viso nieko nebuvo, tuščia tuščia <...> vis tiek reikėjo viską tvarkytis viską keitėm už savo pinigus“ (A2). „čia žodžiu viską mes patys turim pasidaryt“ (A10). „kiekvienais metais vis galvojam, nu vis tiek kažką pasidarom, pasigražina, bet nuolat kiekvienais metais galvojam, nu kiek galim investuot“ (A3). „ar apsimoka mums dar investuot, mes nežinom kada mus gali iškeldinant“ (A9). „jau jau galiu, jau ir uždirbu, ir, jau darbas normalus, tai jau viskas, nebegaliu pasiimt paskolos, nes jau amžius nebe tas“ (A3).
	Institucijų atsakomybė ir pagabos trūkumas	„jie vieninteliai už ką atsako tai yra už lauko duris“ (A1). „langus jie patikrino nu nu ir pochui, kad kitą dieną vėl išdaužė vėl keitė“ (A5). „neatsako nieko nieko už nieką“ (A10). „turėtų būt kažkokia toka tvarka, nežinau čia lygybė nelygybė kaip norit vadinkit“ (A4). „turėtų būti didesnė pagalba ir piniginė ir va tuos darbus atlikti, ypač pagalbos su remontu kad būtų“ (A2). „dar kai uždraudė rūkyti balkonuose, aišku čia rūko kas antras namie kambariuose tada, apeina sistemą <...> čia juokinga nueini į tulika pasėdėt, atsiprašant nusišikt, o grįžti prisirūkęs <...> ateitų patikrintų <...> nors į skundus reaguotų“ (A3).
	Kaimynystės problemos ir socialinė aplinka	„čia žiaurus rajonas“ (A1). „labai daug skundikų“ (A2). „blogiausia tai kaimynystė aš sakyčiau debilai kažkokie“ (A7). „kitose laiptinėse kur pijokai kur smarvė didžiausia“ (A3). „žolytės kvapas toks stiprus kad nu žodžiu nenoriu pradėt čia kalbėt“ (A10). „kai nėra galimybių mokėt už butą nu tai kas belieka tik kentėt“ (A5). „blogiausia tai tamsu žiemą, dažnai bijau, kad kas neišprievartautų“ (A7)

	Patikros ir privatumo pažeidimai	<i>„kartą į metus patikrina jeigu skundą parašo kaimynai vat labai geručiai mūsų tai gali ir dažniau ateiti tai ateina fotografuoja viską viską tikrina ar švaru ar tvarkinga ar durys veikia prie visko kabinėjasi“ (A2).</i> <i>„dar ateina patikrint nu tipo ar čia tvarkinga pas mus“ (A3).</i> <i>„koks skirtumas iš tų patikrinimų, pas kaimynę katino lavonas prieškambarį guli, visiems dzin gyiliai, o kaip man su tokiu kvapu <...> nekreguoja į skundus“ (A10)</i>
	Saugumo ir stabilumo jausmo trūkumas	<i>„tai vat už duris atsako į lauko ir už langus“ (A1).</i> <i>„šeštadienį sulaužė duris tai jie gi neatvažiavo visą savaitgalį“ (A1).</i> <i>„nežinom kada mus gali iškeldinant“ (A3).</i> <i>„kada mus gali iškeldinant iki kiek tu čia gyvensi ir jeigu tu čia pasidarysi labai gražiai ir ir sakys viskas jau išsikeldintid“ (A3).</i>

Taigi tyrimas atskleidė, jog gyvenimo socialiniame būste patirtis yra nekokia. Gyventojai skundėsi prastomis gyvenimo sąlygomis, techniniais trūkumais ir nuolatiniu būsto nusidėvėjimu. Tyrimo dalyviai liudijo, jog socialinio būsto remontas dažniausiai atliekamas minimaliai arba visai neatliekamas, net ir atlikti darbai yra paviršutiniški ir nekokybiški. Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad vos tik įsikėlus į socialinį būstą, ima aiškėti rimtos pastato defektų problemos – kreivos sienos, „sėdantis“ namas, byrančios plytelės, pelėsis virtuvėje ir trupantis tinkas nuo sienų. Šios aplinkybės rodo, kad socialinių būstų fondas yra fiziškai nusidėvėjęs, o sisteminio atnaujinimo trūksta.

Gyventojams tenka prisiimti visą atsakomybę už būsto remontą ir priežiūrą. Tiek kasdieniai remonto darbai, tiek didesnės investicijos į būsto gerinimą vyksta pačių gyventojų lėšomis *„Mes kai atsikėlėme, mes nieko neturėjom, pamenu stoviu su vaikais ant ranku, vienas į pampersą pridaręs, o vonioi nulūžęs kranas <...> labai pagelbėjo atiduotuvės <...> apstačiau butą tik iš ten surinktais daiktais <...> o kokia laimė, buvo rastas kranas“*. Savivaldybių institucijos dažniausiai atsako tik už išorinius namo elementus, tokius kaip, lauko durys ar langai. Tokia situacija sukuria paradoksalią padėtį: nors gyventojai nėra būsto savininkai, jie yra priversti investuoti asmenines lėšas į būsto kokybės palaikymą ir atnaujinimą. Tai sukelia papildomą finansinę našą ir taip nepasiturintiems žmonėms, taip pat kuria nesaugumo jausmą dėl ateities.

Nepaisant to, kad savivaldybės pagalba yra labai jau ribota, socialinių būstų gyventojai griežtai kontroliuojami ir prižiūrimi. Juos nuolat tikrina: inspektoriai reguliariai vertina būsto švarą, tvarką ir funkcionavimą, pačių gyventojų privatumas nuolat pažeidinėjamas. Dėl kaimynų skundų tie

patikrinimai būna dažnesni. Kaip liudija A6: „*Išeinu į balkoną parūkyt, jau blet kažkokie pituhai skundžia mane, paskui motina turi išklausti visko.*“ Ši citata atskleidžia, kaip net kasdieniai veiksmai – tokie kaip rūkymas balkone – tampa bendruomeninio stebėjimo objektu, o skundai generuoja institucines pasekmes šeimai.

Pačių institucijų atstovai demonstruoja savo galią, elgiasi pernelyg griežtai ir netgi išreiškia smulkmenišką požiūrį į menkiausias būsto priežiūros trūkumo detales. Tokia priežiūros sistema stiprina gyventojų nesaugumo jausmą, nes net ir nuoširdžios pastangos pagerinti būsto sąlygas neapsaugo nuo nuolatinių institucinių įsikišimo, smulkmeniškų vertinimų ir nepagrįstų reikalavimų.

A7 savo patirtį apibūdina taip: „*Kai atsikėlėm, visi įsiau drinę spėliojo kas įskundė, visiškai ignoravo, tipo ne jūsų čia butas – užėmėt kitų vietą...*“ Tokia kaimynų reakcija virsta nuolatiniu nepasitikėjimo debesiu, kurio pasekmė – ne tik socialinė, bet ir institucijų paskatinta įtampa. Panaši dinamika atsispindi ir A8 žodžiuose: „*Tu negali apsimesti, kad jų nematai, negali apsimesti, kad nejauti narkotikų kvapo... visą laiką turi būti įjungtas gynybinis mygtukas.*“ Tai rodo, jog socialiniame būste egzistuoja nuolatinė stebėjimo, moralinio vertinimo bei potencialaus institucinio įsikišimo būsena, kurioje gyventojas negali atsipalaiduoti ar jaustis privačiai.

Kaimynystė socialiniame būste irgi dažnai yra papildomas iššūkis. Tyrimo dalyviai atkreipė dėmesį į problemas, susijusias su bendruomenės narių elgesiu: konfliktai, priklausomybės, neatsakingas kaimynų gyvenimo būdas ir nuolatinis triukšmas stipriai apsunkina gyvenimo kokybę. Ypač ryški problema yra priklausomybė nuo alkoholio bei su tuo susiję socialinio gyvenimo sunkumai. Grupinėje diskusijoje dalyvės pripažino, kad kaimynai daro blogą įtaką jų vaikams „*grįžo iš Švėkšnos tas, ir vėl draugelis maniškiui*“, „*saugok nesaugojęs, taigi tam pačiam padike viskas vyksta*“, „*visi visus pažysta, varkės pastovios*“, „*neuždrausi paaugliui nedraugauk su juo*“, „*čia viskas taip arti, viskas, narkotikai, vagystės, tie ale greiti pinigai, pavojingiausia manau, mūsų vaikams šalia tokių kaimynų gyventi*“. Nepaisant skundų, šių problemų neišspręs jokia institucija. Tačiau kartais kaip tik kaimynystė būna draugiška: „*Kaimynės irgi visos pažįstamos draugės visos aplinkui tai ir padeda kartais ir ir svečius visą laiką ateina*“ (A4).

Gyvenimas socialiniame būste yra ir didžiulis psichologinis iššūkis: čia asmenys jaučiasi labai nesaugūs psichologine prasme. Gyventojai paprastai net nežino, kiek laiko jie galės gyventi suteiktame socialiniame būste, nes jų teisė gyventi čia yra nepastovi. Ji susijusi su kintančiomis pajamomis, socialinėmis aplinkybėmis ar nepastoviais, nuolat besikeičiančiais administraciniais sprendimais. Dėl šios priežasties investicijos į būsto gerinimą kelia vidinius prieštaravimus. Viena vertus, visiems norisi gyventi gražesnėje aplinkoje, tačiau kita vertus, bijoma, jog pagerinus gyvenimo sąlygas bus prarasta teisė į būstą.

Kaip tik ši jausmą piešia dalyvis A6, teigdamas: „*Bandai gyvenime, bandai kažką... ne, nu sako būna sekas, o būna kasekas*. Ši kasdienė patirtis atskleidžia tiek fizinį, tiek simbolinį nesaugumą. Be to, A8 kalba apie nuolatinį budrumą ir įtampą: „*kai su dukra grįžtų namo, prasme visą laiką turi būti įjungtas gynybinis mygtukas – o afdruk kas*.“ Šie žodžiai liudija apie psichologinį spaudimą, nuolatinį neatsipalaidavimą, neturint saugios, emociškai neutralaus buvimo erdvės.

Tyrimo dalyviai išreiškė didžiulę frustraciją dėl nesugebėjimo gyventi visiškai savarankiškai, be valstybės pagalbos ir pasiekti finansiškai nepriklausomo gyvenimo lygį. Socialinis būstas, nors ir suteikia tam tikrą prieglaudą, tačiau jis tikrai nesuteikia jokios galimybės padaryti ilgalaikę finansinę ar gyvenimo kokybės pažangą. Dalyvis A6 atvirai sako: „*Aš su motina gyvenu, man 30 metų, kokia dar blet patirtis – paėdi paėdi ir tada varai kuo toliau iš čia <...> čia blet vieno kambario bute, čia nei išgersi, nei pasipisi visi girdės <...> girdžiu kaip motina amžinai skundžiasi*“. Jo pasisakymas perteikia ne tik finansinį, bet ir asmeninį, identiteto lygmens nusivylimą. Būsto santykis su motina tampa simboline nebrandos ir pririšimo prie nesavarankiškumo forma. Panašiai A8 nurodo, kad nors fiziškai gyvena socialiniame būste, ji emociškai atsiskyrusi: „*Labai labai labai minimaliai... gal visų net nežinau... aš tiesiog gal mano toks būdas, kad neinu pas nieką kavos, nei pati kviečiu*.“ Tai rodo, kaip skurdas ir aplinka gniuždo ne tik finansines galimybes, bet ir socialinį gyvenimą.

Daugelis tyrimo dalyvių išreiškė nusivylimą, kad gyvenimo aplinkybės, riboti ekonominiai ištekliai ir, galų gale, amžius nebeleidžia įgyvendinti svajonės apie nuosavą būstą. Jie jaučiasi tarsi įstrigę uždarame socialinės atskirties rate, kuriame galimybės keisti gyvenimo situaciją yra labai ribotos.

A6 itin vaizdingai apibūdina šią padėtį: „*Jus matėt kokios vilos, kotedžai koku greičiu čia kyla aplinkui. Čia blet prezidentas tuoj atvažiuos gyvent, o mus kaip žiurkės išvarys, ir per šikną padarys, nes mes čia, blet vaizdą tik gadinam*“ Jo kalboje – ne tik sarkazmas, bet ir gilus suvokimas, kad socialinė padėtis čia ne pagerės, o bus dar labiau marginalizuota, nes teritorinis spaudimas (kotedžų, naujos statybos) vis labiau stumia žemiausio statuso gyventojus į periferiją. A8 išsako tą patį kitaip – švelniau, bet ne mažiau iškalbingai: „*Nesijaučiu šitos bendruomenės dalimi <...> tvorom užsidarę nuo mūsų <...> gal jie net nežino, kad mes iš čia... gal tada kitaip žiūrėtų*.“ Tai atspindi nematomumo jausmą, kuris ilgainiui perauga į pasyvų susitaikymą su atskirtimi.

Apibendrinant galima teigti, kad gyvenimo socialiniame būste patirtis atskleidė gilią struktūrinę nelygybę: socialinis būstas suteikia pagrindines gyvenimo sąlygas, tačiau neužtikrina orios, saugios ir stabilios, turinčios gyvenimo perspektyvų ateities. Ši patirtis formuoja ne tik praktinius kasdienybės iššūkius, bet ir ilgalaikį psichologinį bei socialinį pažeidžiamumą.

Tyrimo dalyviai taip pat pasidalino ir santykių su kaimynais patirtimi. Jų buvo prašoma papasakoti, kokie jų santykiai su kaimynais, kaip jie bendrauja. Išskirta **IV kategorija „Socialinių būstų gyventojų santykiai su kaimynais“**. Išskirtos sekančios subkategorijos.

1 subkategorija. **Draugiškas, bendruomeniškas bendravimas tarp kaimynų.** Kai kuriuose laiptinėse gyventojai sukūrė glaudžius, draugiškus ryšius, rėmėsi bendradarbiavimu, dalijosi atsakomybėmis už aplinkos priežiūrą ir siekė užtikrinti bendrą gerovę. Pavyzdžiui, vienas tyrimo dalyvis pasakojo: „<...> mes net grupę esam susikūrę visus kaimynus iš laiptinės <...> susitvarkom laiptinę <...> sukūrėm grupę nu <...> kiekvieną pirmadienį turi būti sutvarkyta graži laiptinė <...>“ (A1). Bendruomeniškumas pasireiškė ne tik per aplinkos tvarkymą, bet ir per socialinį bendravimą: „<...> iš pirmo aukšto parašo šiandien pas mane gimtadienis lalala, biškį pabūsime, tipo policijos nekvieskit, ten muzika ilgiau bus <...> ir nebėra chaoso nebėra bardako <...>“ (A1). „Pasklido per auštą, kad neturiu šliaužtinukų ir, kad vežimėlio ratą kažkas pradūrė <...> kaimynės sunešė savo vaikų išaugtus, pasidalino <...> žėk ir kaimynkos vyras prisistatė <...> sutaisė ratą“ (A8) “. Dalyvė (A7) pasidalijo, kad sunkumai integruojantis naujoje vietoje peraugo į artimą draugystę su kaimyne Daiva: „<...> tai gera turėti tokį artimą žmogų <...> išklauso mums tikrai tada lengviau čia gyventi pasidaro <...>“ likimo sesės“.

2 subkategorija. **Susirūpinimas dėl nesaugios aplinkos ir neigiamas požiūris į kai kuriuos kaimynus.** Tyrimo dalyviai nerimavo dėl gyvenamosios aplinkos saugumo ir kai kurių kaimynų gyvenimo būdo. Štai, pavyzdžiui, dalyviai pasakojo apie kriminalinį kaimynų elgesį, priklausomybes, netinkamą vaikų auklėjimą ir kitus socialinius reiškinius, keliančius grėsmę gyvenimo kokybei. Buvo sakoma: „<...> prisikėlė į šitus butus visokių degradų, visokių tų čigonų, visokių tų narkomanų <...> visi bijo blet <...> bijau išleisti savo vaikus <...> toj aikštelėj sėdi ir varto <...>“ (A1). Dalyvis A5 pabrėžė, kad kai kurie kaimynai kelia grėsmę dėl girtavimo ir smurto: „<...> pastoviai visą laiką iš policijos kažkas stovi arba iš greitosios kažkas <...>“ bei apie nepageidaujamą kontaktą: „<...> nori tave vogti arba pagrabinėti <...>“. Tyrimo dalyvis A7 pasakojo apie grėsmingą kaimyno elgesį: „<...> atsinešė tą tualetą purškalo ir žiebtuvėlį, pradėjo ta tokia liepsną žinot purkšt į mus <...>“.

Taip pat buvo akcentuojama kaimynų įtaka vaikų elgesiui: „<...> viskas pradėjo gerėti kai jis susirado draugų nebe iš šito kiemo <...>“ (A1) ir „<...> susidėjo su tokia kompanija, o iš kur? Nu va iš kaimynų vaikų ir viskas prasidėjo <...>“ (A1). „Kas liečia berniukus paauglius <...>, kad neįtrauktų, nes tų pinigų tikrai pas mus nėra daug, o galimybę užsidirbti žaibiškai <...> galėtų susigundyti, tai va tas tikrai labai baisu [Tyrimo dalyvė kalba apie narkotikų platinimą], o kas liečia auginant mergaitę paauglę <...> kad neatimtų jos nekaltumo <...> dėl jos pačios saugumo (A9)

3 subkategorija. **Konfliktai, susipriešinimas ir asmeniniai skauduliai dėl santykių su kaimynais.** Kai kuriais atvejais socialinių būstų gyventojų santykiai su kaimynais buvo paženklininti gilių asmeninių konfliktų. Visa tai kaimynystę padarė nedraugišką, nes tie konfliktai sukėlė ilgalaikį priešišumą ir atitolimą. Viena dalyvė papasakojo itin skaudžią savo asmeninę patirtį: „<...> *aš savo sūnų iš namų išmečiau ir jinai kaip motina manęs nepalaikė jinai jį priėmė ir apmokino <...> jisai tapo jos atsiprašant lovos partneris <...> ji sukiršino visą mūsų laiptinę <...>*“ (A2). Čia dalyvė taip kalbėjo apie savo kaimynę. Šis atvejis parodė, kaip giliai asmeninės dramos gali sugadinti kaimyniškus santykius. Dalyviai A6 išreiškė didelį pasipiktinimą kaimynais: „<...> *kai reikėjo gert kartu tai draugeliai geriausi būdavo <...> dabar lochai dušnylos supistos <...>*“ bei kaltinimus dėl išdavystės ir nepagarbos: „<...> *mane turėtų ant rankų nešiot, aš už juos atsedėjau ir neišžinoau <...>*“. Taip pat buvo išreikštas didžiulis pasipiktinimas dėl kaimynų gyvenimo būdo: „<...> *vis tiek apie ją noriu sakyti, kokia, kokia jinai moteris, jei leido savo vaikui mirti <...>*“ (A3).

4 subkategorija. **Vengimas bendrauti ir socialinė izoliacija.** Dalis dalyvių yra linkę su kaimynais bendrauti minimaliai – tiek, kiek būtinai reikia, arba visiškai nebendrauti, neturėti jokių reikalų, kad apsisaugotų nuo neigiamos blogų emocijų ir konfliktų. Pavyzdžiui, buvo teigiama: „<...> *Tai sakau, nu labą dieną pasakau, viso gero pasakau, duris kartais palaikau ir viskas <...>*“ (A2) „*Nepasakyčiau, kad mes čia geriausi draugai esam su tais kaimynais, nes ojei ojei – čia gali prisižiūrėti*“ (A7). Kitaip tariant, bendravimas apsiribojo mandagiais, formaliais gestais, kurie būtini civilizuotoje visuomenėje. Dar vienas dalyvis nurodė: „<...> *Nebendrauju visiškai <...> nors va vienas kaimynė virš kur gyvena, pasikalbam pabendraujam taip <...> su dvejais ir bendrauju viskas <...>*“ (A3). Akcentuojamas pasirinkimas atsiriboti nuo aplinkos dėl skirtingo gyvenimo būdo vedimo: „<...> *kuo mažiau su jais bendraut tuo geriau <...>*“ (A2) ir „<...> *po bendravimo visko užtenka man kažkaip užtenka tikrai <...>*“ (A9).

Tyrimo dalyviai A4 nurodė: „<...> *su tom kuriom sutariam tai viskas gerai, bet aišku būna tokių ir lievų <...>*“ bei pažymėjo savo neutralų požiūrį: „<...> *aš ramiai gyvenu <...>*“. A8 teigė: „<...> *net gal visų nežinau <...>*“ bei apie nuolatinį budrumą: „<...> *visą laiką turi būti įjungtas gynybinis mygtukas <...>*“. Taigi kartais su kaimynais socialinių būstų gyventojai bendrauja minimaliai.

5 subkategorija. **Socialinių skirtumų akcentavimas ir stigmatizacija.** Kai kurių socialinių būstų gyventojų požiūriu, kaimynų socialinis statusas, elgesys ir gyvenimo būdas tapo stigmatizacijos ir pasipiktinimo šaltiniu. Štai A6 teigia: „*čia jei neturi bemso ar merso naujausio – tu šiukšlė paskutinis*“. Dalyviai kalbėjo apie tai, kaip sunku gyventi šalia žmonių, kurie nesilaiko socialinių normų: „<...> *kaip dukrai gali būti 15 metų ir jinai duodasi su 30 metų diedu <...> nei vienas tarnyba nieko nepadaro <...>*“ (A3). Taip pat išreiškiamas nusivylimas dėl socialinių paslaugų neveiksmo:

„<...> vaikai neatimti, kaip jinai iki šiol pati nepasodinta belangėn, kaip jos iš buto neiškeldina, tiek skolų <...>“ (A3). Tuo tarpu A7 atskleidė, kad jų šeimai buvo sunku integruotis dėl kilmės ir išankstinių nuostatų: „<...> vadino ir čigonais ir nigeriais <...> visiškai įgoruodavo <...>“ bei apie neapykantą ir smurtinius grasinimus: „<...> mus iššaudyti arba sudeginti reik <...> O, arabų mažai bybiai <...> galėčiau tau vaiką baltą, normalų padaryt“.

Taigi tyrimo rezultatai atskleidė itin sudėtingus socialinių būstų gyventojų santykius su kaimynais. Viena vertus, dalis gyventojų pabrėžė pozityvias bendrystės formas, pavyzdžiui, kaimynai organizuotai tvarkosi laiptines, padeda vieni kitiems ir yra socialiai aktyvūs. Kita vertus, atsiskleidė ir didžiulis nepasitikėjimas kaimynais, išreiškiamas tiesioginiu konfliktavimu, socialine atskirtimi ir atsiribojimu nuo bendruomenės. Be to, išryškėjo specifinė socialinio konteksto problema – tai kaimynų daroma bloga įtaka vaikų ir paauglių elgsenai, kuri buvo įvardinta kaip neigiama, destruktivi: girtavimas, tvirkinimas. Pastebėta, jog socialinės rizikos veiksniai, tokie kaip narkotikų vartojimas, asocialus elgesys, neatsakinga tėvystė buvo įvardinti kaip itin didelės problemos, kurios daro prastą įtaką jų gyvenimo kokybei ir asmeniniam saugumo jausmui.

Kaip sako tyrimo dalyvė A5: „pavyzdžiui, pirmam aukšte gyvena alkoholikai... pas juos pastoviai vyksta labai daug įvairiausių įvykių, dėl ko atvažiuoja arba greitoji, arba policija... pastoviai visą laiką iš policijos kažkas stovi.“ Šis nuolatinis chaosas ne tik trikdo miegą ar ramybę, bet ir formuoja įtarumo ir nerimo atmosferą aplink vaikų gyvenamąją aplinką. A7 liudijimas dar labiau paryškina vaikų saugumo grėsmes: „<...> prisigėręs kaimynas šaukė, kad mus, nigerius, reikia iššaudyti arba sudeginti... atsinešė tualetą purškalą ir žiebtuvėlį, pradėjo purkšti į mūsų pusę...“ A10 papildė „nespėjau nieko net pasakyti, tik čiupo nahuį už gerklės ir sako žinai kodėl tavęs nepisiu? Dėl to, kad tu gaidžio merga buvai, tu ir taip nužeminta <...> gerai, kad vaikas nematė <...> lauke žaidė“ Tai ekstremalus, bet tikras atvejis, kai socialinė rizika iš žodinio lygmens virsta realia fizine grėsme. Tokie momentai rodo, kad kai kurių gyventojų elgesys kelia pavojų ne tik gerovei, bet ir gyvybei.

Tyrimo dalyvis A6 savo ruožtu kalba apie socialinę dezintegraciją: „visi plojo rankom, kai mane uždarė, o kai grįžau – duris garsiai rakina... o seniau kai reikėjo gerti kartu, tai draugeliai geriausi būdavo.“ Ši dinamika atspindi, kaip greitai anksčiau artimi ryšiai virsta stigmatizacija, o tai sustiprina tarpusavio priešišumą ir blogina aplinką vaikams. Tuo tarpu A8 kalba apie nuolatinį būtinumą saugoti savo vaiką ne tik nuo kaimynų, bet ir nuo kaimynų vaikų: „negali apsimesti, kad tu nejauti narkotikų kvapo... visą laiką turi būti įjungtas gynybinis mygtukas.“ Ji pabrėžia, kad „po bendravimo visko užtenka“, o tai liudija apie išsekimą nuo socialinio diskomforto, kuris ypač ryškus auginant vaikus aplinkoje, kurioje vyrauja destruktivūs modeliai.

Taigi apibendrintai galima teigti, kad socialinių būstų gyventojų tarpusavio santykiai pasižymi didele poliarizacija – šalia aktyvių bendruomeninių iniciatyvų egzistuoja gilūs socialiniai konfliktai

ir atsiribojimas. Artimos aplinkos socialinė sudėtis tiesiogiai veikia gyventojų emocinę savijautą, vaikų socializaciją ir bendrą gyvenimo kokybę.

Tyrimo dalyviai, socialinių būstų gyventojai atsakė į klausimą, kaip jie vertina Pilaitės mikrorajono bendruomenę ir ar jaučiasi jos dalimi. Išskirta **V kategorija „Socialinių būstų gyventojų įsiliejimas į vietos bendruomenę“** (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Socialinių būstų gyventojų įsiliejimas į vietos bendruomenę

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių būstų gyventojų įsiliejimas į vietos bendruomenę	Diskriminacija dėl gyvenimo socialiniame būste	„<...> jie iš karto verčia ant mūsų vat šitų vat socialinių bustu... jie iš karto komentarai socialiniai, socialiniai, degradai čia tik jie. Karoče iš karto nurašo <...>“ (A1) „<...> jeigu va taip maži vaikai gali šnekėt iš ko jie prisimoko? Iš savo tėvų, tai tu įsivaizduok va šitie <...>turtuoliai [kaimynai ne iš socialinių būstų] tai tai jie taip šneka reiškia apie mus <...>“ (A1) „<...> kai sūnui buvo prasidėjus paauglystė <...> jisai neina į butą į į mūsų laiptinę [...] reiškia jam gėda buvo supranti, jam buvo gėda įeiti ir parodyt kur jis gyvena.“ (A3) „<...> kai kurie žmonės <...> kad yra socialiniai būstai ir yra tipo nenormalūs <...>“ (A2) „<...> kai paskaitai komentarus ir atrodo kad vat socialiniuose būstuose gyvena antrarūšiai žmonės <...>.“ (A2) „<...> vienas kartas buvo ginčas dėl socialinių būstų ir aš čia parašiau komentarą ir ten man pradėjo rašyti <...> mūsų kiemą reikia akmenimis užversti“ (A2) „.kiek čia yra šita problema mes jau nieko negalim padaryt nes visąlaik būsim kalčiausi“ (A4) „<...> yra atpirkimo ožiai nesvarbu kas nutiks vis tiek mes būsim kalti...“ (A9)
	Elektroninės patyčios	„<...> toji sakau bendruomenei feisbuke nu komentarai yra žiaurus“ (A7) „<...> įsivaizduokit pradėję kviesti mane į draugus ir knist protą kaip aš čia taip elgiuosi <...>“ (A2) „<...> apie tą tipo grupę pilaitės bendruomenę apie tą norit pakalbėt ten pusę pasodint reikia, o į kitą pusę iki reanimacijos vežti <...>“ (A3) „<...> pastatyk mašiną ne toj pusėj labai daug naujo apie save išgirsti ir dar apie savo šeimą...“ (A9) „<...> kai buvo apie sūnų parašė kai jam buvo 12 metų vajeza, ten jūs net neįsivaizduojat koku aš kaip tėvas buvau išvadintų <...>.“ (A3)

		„<...> kai kurios mamašos pila kad valkatos šitie socialiniai vaikų neprižiūri <...>“ (A1) „Tai vat grynai per šitą feisbuko grupę Pilaitės bendruomenė <...> jeigu dingsta vaikai, gyvūnai, tai tada tikrai jaučiasi, kad čia labai stipru ir kad visi čia labai draugiški (A5) „Bet iš kitos pusės, kad ir ta feisbuko grupė – tu nueini, tai tau iš karto ten pasakys apie tave. Na, turiu omeny, kad komentarai žiauriai šlykštūs būna. (A2) „Ir jo, tu po padidinamu stiklu esi – ten tu nori ar nenori, apie tave pasakys dalykų, ir nesvarbu, ar jie tiesa yra, ar ne.“ (A6) „žiūriu kas parašė postą - kostiumuotis, nu toks tradicinis subinlaižys, turtuolis. Iškart rašo, nu čia musėt socialinio kiemo šaunuolis“ (A3)
	Teigiami bendruomeniškumo pavyzdžiai	„<...> jeigu kažkas ten pavyzdžiui šuo pabėga tai įkelia nuotrauką tikrai lengviau yra rasti“ (A1) „<...> kai mano Perla [augintinio vardas] ar ne tai pabėgdavo tai visa pilaitė ieškodavo <...>“ (A2) „<...> kai ieškojau vat medžiagų tom pagalvėm tai nu iš karto atsiranda gerų žmonių“ (A2)
	Pasididžiavimas savo pastangomis ir noras parodyti, kad socialinių būstų gyventojai nėra blogesni	„aš negeriu, aš mečiau rūkyt, nu ką man daryt, kad man tiesiog gyvenime nepasisekė.“ (A1) „prieš mane gyvena pensininka, i jūs įeitumėte į jų namus, kaip į pasaką patenki tvarkinga gražu“ (A2) „mes ne visi tokie <...> aš pasiskaitau Pilaitės bendruomenei ir gėda pasidaro...“ (A9)
	Kritika bendruomenės sampratai	„<...> nėra čia jokios bendruomenės, nes aš bendruomenę įsivaizduoju kitaip suprantai“ (A1) „<...> man atrodo kažkoks susiskaldymas vis tiek yra, bet nu tą susiskaldymą daro patys žmonės“ (A2) „<...> čia apie tą tipo grupę pilaitės bendruomenę apie tą norit pakalbėt ten pusę pasodint reikia o į kitą pusę iki reanimacijos vežti“ (A3) „<...> man atrodo kad nu bendruomenei turi visi visus pažinotų nu vat kažkoksai turėtų būt nu kaip šeima kaip kaimynai <...>“ (A3) „,,Aišku kad ne, nėra čia normalių žmonių, nenoriu čia būt <...>. Mus visu, šitus socialiniu, s išrurintų ir išmestų į jūrą rykiams, blet, kad net piršto neliktų <...>. Gyvenime visada ir visur bus kastos – vieni aukščiau, kiti žemiau. Taip buvo ir bus: ar kalėjimas, ar mokykla, ar rajonas – visur blet ta pati huinė. (A3)“

	Bendri veiksmai kaip vienintelė pozityvi bendruomenės išraiška	„čia ir yra va tas dalykas vienintelis kur bendruomenė valio <...> dėl tos bažnytinės mokyklos kai norėjo tikinčių mokyklą daryt <...> susivienijom ir neleidom“ (A3) „kai nugiaut žaidimų aikštelę norėjo <...> parašus rinko“ (A7)
	Įsiliejimas į vietos bendruomenę	„,, Gyvendama šitam name aš niekada nesulaukiau jokio blogo žodžio, tik palaiko mane.“ (A4)

Taigi tyrimo rezultatai byloja, kad socialinių būstų gyventojų įsiliejimas į Pilaitės mikrorajono bendruomenę yra problemiškas ir vertinamas iš esmės neigiamai. Išryškėjo stiprus emocinis krūvis ir nihilistinė nuostata. Tyrimo dalyviai aiškiai jaučiasi atstumti, stigmatizuoti ir nepriklausantis. Atsakymai rodo gilų nusivylimą aplinka, kurioje gyvenama, bei nepasitikėjimą bendruomene. Dalyvai jaučiasi „pažymėtas“ – „socialinis“, iš kurio atimta teisė būti vertinamiems kaip pilnaverčiams nariams. Ryški klasės/sluoksnio (kastų) samprata byloja apie patirtą socialinę nelygybę ir neįveikiamą atskirtį. Tai liudija ne tik apie jo santykį su bendruomene, bet ir apie gilesnę socialinę traumą, kuri transformuojasi į agresyvią gynybą ir fatalistinį požiūrį į visuomenę. Tyrimo dalyviai pabrėžė, jog jaučia labai ryškią diskriminaciją dėl gyvenimo socialiniuose būstuose: jie patiria išankstines neigiamas nuostatas, yra vadinami „socialiniais degradais“ ir laikomi antrarūšiais gyventojais.

A7 teigia: „*Suprast reik taip, kad jau tu ir taip kaltas, kad čia gyveni.*“ Šis sakinytis itin taikliai atspindi socialinę atskirtį. Dalyvis A7 nusako ne tik nuolatinį atskirties jausmą, bet ir giliai įsišaknijusį socialinio stigmatizavimo suvokimą. Perteikia egzistencinį nesaugumą, kai priklausymas tam tikrai gyvenamajai vietai (socialiniam būstui) tampa pačiu kaltės šaltiniu, nepriklausomai nuo veiksmų. Šis vidinis nuosprendis „*kaltas, kad čia gyveni*“ rodo, kaip stipriai socialinis statusas paveikia tapatybės ir vertės pojūtį, „*Iškart rašo, nu čia musėt, socialinio kiemo šaunuolis*“ (A3), o kartu ir neleidžia pilnai integruotis į bendruomenę, net jei sąmoningai siekiama ryšio. Tai – gilus, tylus komentaras apie gyvenimą šešėlyje, kuriame net gera valia susiduria su išankstiniu pasmerkimu.

Komplikuoti socialinių būstų gyventojų santykiai su kitais rajono gyventojais. Pabrėžiama antrinė deviacija (pirminė – gyvenimas socialiniame būste, antrinė- jei ten gyveni esi „*narkomanas, valkata*“). Tai atsiskleidė ir grupinėje diskusijoje. Moterys dalinosi, jaučia didelę socialinę atskirtį: „*Jie į mus kaip į šmėklas žiūri*“, „*Mes visi bomžai ar vagys esam*“, „*Parduotuvei nužiūrinėja*“, „*Oi vargšeliai galvoja, tiesiog tai jaučiu, iš jų žvilgsnių*“. Kai kurios moterys akcentavo patyčias, kurias patiria jų vaikai „*Mano [vaiko vardas] tiesiai pasakė – tu iš bomžyno, su tavim nieks nežais*“, „*tu smirdi*“, „*tavo tėvai pijokai, dėl to ten gyveni?*“.

A8 pabrėžia, kad bendruomeniškumą riboja vidiniai barjerai – socialinė baimė, žemas pasitikėjimas savimi, priklausymo jausmo stoka „*labai daug savyje užsidariusių žmonių, kurie tiesiog bijo iš čia išeiti*“; „*norėčiau kad visi turėtų galimybių daugiau ir norėčiau, kad visi susimaišytų ir nebeliktų Pilaitės ir Karaliaučiaus kiemo*“. Tai siejasi su Putnam (1995) išryškintu socialinio kapitalo „bridging“ formos trūkumu – nesant ryšių tarp skirtingų socialinių grupių, susikuria uždari, silpnai bendraujantys segmentai. A8 pasisakymas rodo, kad pilnavertis dalyvavimas bendruomenėje neįmanomas be galimybių „pamatyti kitą pasaulį“ – tai reiškia ir fizinę, ir socialinę mobilumą.

Tokie stereotipai daro įtaką tiek jų, tiek jų vaikų savivertei bei socialiniam gyvenimui. Nuolatinis stigmatizavimas irgi didina socialinę atskirtį. Tyrimo dalyviai minėjo ir elektronines patyčias, kurios daromos socialiniuose tinkluose, ypač Pilaitės mikrorajono bendruomenės Facebook puslapyje. Čia liejamas nevaldomas pyktis ir reiškiamą didelę neapykanta socialinių būstų gyventojams. A8 sako: „*toje facebook grupėje labai daug neapykantos... tu po padidinamu stiklu esi – nori ar nenori, apie tave pasakys, ir nesvarbu, ar tai tiesa <...> priklausau tai grupei, bet nelabai aš ten skaitau, nes tik tos neapykantos yra, kad baisu*“. Tokie A8 žodžiai rodo, kad viena ryškiausių „bendruomenės“ formų Pilaitėje yra virtuali – tai feisbuko grupė, tačiau jos poveikis gali būti priešingas nei tikimasi. Ji tampa ne tiek telkiančiu, kiek atskirtį gilinančiu lauku, kur gyventojai jaučiasi stebimi, vertinami ir stigmatizuojami. Ši įžvalga dera su R. Putnam išskirtu socialinio kapitalo nykimu per sumažėjusį tiesioginį dalyvavimą ir perėjimą prie labiau pasyvios, individualizuotos komunikacijos.

Tačiau būna išimčių, pavyzdžiui, A4: „*Gyvendama šitam name aš niekada nesulaukiau jokio blogo žodžio, tik palaiko mane*“. Tačiau išimtys ir lieka išimtimis.

Nera gerai, kai socialiniai būstai būna sutelkti vienoje vietovėje, mikrorajone. Čia koncentruotai gyvena socialiai pažeidžiamos žmonių grupės. Tyrimo dalyvių pasakojimai ir fokus grupės diskusijos atskleidė, jog „Karaliaučiaus kiemas“ ar Karaliaučiaus gatvėje sukoncentruoti socialiniai būstai veikia kaip „geto“ struktūra. Tai ne tik matoma iš šalies – tai patvirtina ir pačių gyventojų išsakytą patirtis. Tokio pobūdžio teritorinis susitelkimas neskatina integracijos, o priešingai – kuria uždara ir stigmatizuotą teritorinę tapatybę. Robert Putnam (1995) skiria dvi socialinio kapitalo formas: „bonding“ (jungiamasis) ir „bridging“ (tiltinis). „Bonding“ socialinis kapitalas stiprina vidinius ryšius tarp panašių individų, o „bridging“ – jungia skirtingas socialines grupes. Šis skirstymas svarbus analizuojant, kaip skirtingi socialiniai tinklai veikia bendruomenių sanglaudą ir gebėjimą spręsti bendras problemas. Robert Putnam (2000) teorijoje tokios struktūros nepalaiko „bridging“ (siejiančiojo) socialinio kapitalo formavimosi, o skatina tik „bonding“ (uždarojo) kapitalo dominavimą, kuris ilgainiui silpnina bendruomenės sanglaudą plačiąja prasme.

Nepaisant dominuojančios neigiamos patirties, tyrimo dalyviai taip pat įvardijo pavienių teigiamo bendruomeniškumo pavyzdžių. Tai tokios situacijos, kaip bendras augintinių paieškos organizavimas ar savanoriška pagalba. Tokie pagalbos būdai rodo, kad esant tams tikroms situacijoms bendruomeniškumo apraiškos vis dar egzistuoja. Be to, dalis gyventojų pabrėžė pasididžiavimą savo pastangomis kovojant su apie juos skleidžiamais stereotipais, juos paneigiant – buvo akcentuota asmeninė atsakomybė, gyvenimo būdo pokyčiai ir siekis parodyti, kad socialinių būstų gyventojai nėra blogesni už kitus. Tai rodo, kad individuali pastanga ir pozityvūs pavyzdžiai be abejonės prisideda prie dalies gyventojų tapatumo stiprinimo bei pozityvesnio įvaizdžio formavimo.

Tyrimo dalyviai sukritikavo Pilaitės bendruomenės sampratą. Jie teigė, kad iš tikrųjų Pilaitėje nėra jokios vietos bendruomenės arba kad bendruomeniškumas labai susiskaldęs. Buvo akcentuota, jog tik vienkartinės iniciatyvos, kaip parama bažnytinės mokyklos steigimui, suvienijo gyventojus, tačiau kasdieniniame gyvenime vyrauja atskirtis ir tarpusavio nepasitikėjimas. Taigi dalyvių įžvalgos interviu metu parodė, kad socialinių būstų gyventojų įtraukimas į vietos bendruomenę yra fragmentiškas ir ribotas, o tikroji bendruomenės vienybė išlieka daugiau siekiamybė nei realybė.

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta įsivaizduoti, jog jie tampa Pilaitės mikrorajono meru ir gali daryti ką tik nori, buvo teirujamasi, ką jie konkrečiai padarytų, kad žmonėms būtų čia geriau gyventi. Išskirta **VI kategorija „Pasiūlymai tobulinti Pilaitės mikrorajono valdymą“**. Buvo pateikti sekantys pasiūlymai.

1. Panaikinti mikrorajono suskirstymą pagal kilmę ar socialinę padėtį. Dalyvis A1 pabrėžė, kad Pilaitėje jaučiama stipri socialinė ir geografinė atskirtis tarp skirtingų rajono dalių bei gyventojų grupių, kuri kuria susiskaldymą ir trukdo bendruomeniškumui. Jis teigia: *„jeigu nebūtų išskirstyta vat senoji pilaitė ir naujoji pilaitė jeigu nebūtų suskirstyta žali namai balti namai <...> aš panaikinau šį tą susiskirstymą kažkokį nesveiką, šitie sockiai, ir kiti, ar dar kažkas“* (A1). Taip pat papildė: *„<...> tas vaikas, net nežino, kad mano mergaitės yra iš socialinio būsto, nes susitinka kažkur mieste ir va geriausios draugės ir aš nenoriu, kad jinai sakytų ir nenoriu, kad atsivestų jį čia, nes tada tikrai žinau, kad santykiai tarp jų baigsis“* (A1).

2. Renginių organizavimas, skatinantis bendruomeniškumą. Tiek A1, tiek A2 akcentuoja, jog Pilaitėje trūksta nemokamų ar visiems prieinamų renginių, kurie vienytų gyventojus. A1 teigia: *„čia net nėra jokių renginių <...> tu matei, kad čia kažkokie renginiai vykt, kur mums visiems susitikti <...> o ką mum daryt su vaikais, aš su 7 vaikais, tai jeigu bilietas ten po 5 po 10 eurų, nu tai na logiškai pagalvok, nu neišeina niekaip“* (A1). A2 siūlo: *„kažkokį renginį gal daryčiau kažkokį tokį nu kur visi mes galėtumėm tiesiog būti <...> ir kad būtų ramu visiems“* (A2). Tyrimo dalyviai mato renginius kaip priemonę kurti bendrumą, bendravimo galimybes ir mažinti socialinę atskirtį. A9 papildė *„Nes prie ežero visi susirenka ir nusirengia, ir niekam niekas nebesvarbu, nei kur tu gyveni,*

nei kiek tu pinigų turi, ar tu gyvenai vaikų namuose, ar negyvenai, ar tu su mašina važiavai, ar su autobusu, niekam neįdomu, tiesiog padaryčiau renginį prie ežero”

3. Sukurti atviras, visiems prieinamas erdves bendravimui. A6 siūlo steigti nuolat prieinamas patalpas, kur žmonės galėtų susitikti, leisti laisvą laiką kartu, bendrauti: *„kažkokia tokia patalpa kur tu visą laiką gali nueiti <...> tiesiog būtų bendravimui vieta“* (A1). Taip pat pabrėžiama, kad dabar net nėra kur išgerti kavos: *„mes karoče išeina iš kiemo turim nueiti iki degalinės, iki degalinės nueinam kavos pasiimt, kur net nėra šaligatvio, per gatvę, per lauką einam“* (A1). A9 papildo, jog reikalinga erdvė, *„kur visi turėtumėm tiek pat pinigų, ir visiems viskas būtų aišku, kad visiems gerai“* siekiant sumažinti socialinę atskirtį ir nelygybę.

4. Nemokamos vaikų užimtumo galimybės. Didelis dėmesys turi būti skiriamas vaikų užimtumui. A4 pastebi: *„vaikai jūsų stovyklų laukia kaip kokio Dievo<...> jie tų stovyklų laukia kaip kažkokio neįtikėtino dalyko, nes daugiau nieko nevyksta, tai tos stovyklos yra išsigelbėjimas“* (A1). A7 pritaria, jog: *„visi vaikai ščia neturi ką veikti ir stovyklos ir dar kažkas nu visiems yra jos brangios“*. Tyrimo dalyviai išreiškia poreikį kurti nebrangias ar nemokamas užimtumo formas, kad vaikai turėtų galimybę bendrauti, augti ir išvengti žalingo elgesio.

5. Kviesti socialines paslaugas į kiemus. A10 siūlo rengti vaikams skirtas veiklas tiesiog kiemuose, pavyzdžiui: *„kad atvaryt į tuos kiemus kokie klounai, nu kad kažkaip tos vaikui žinai užimt kaip per gimtadienius būna, žinai ten tos baltos meškutės ar kas ten“*. Tai padėtų ne tik vaikų integracijai, bet ir visos bendruomenės santykių gerinimui.

6. Kurti dalijimosi ir mainų iniciatyvas. A5 pateikia pasiūlymą remdamasis kitų mikrorajonų pavyzdžiu: *„Naujininkuose čia buvo tokia idėja, kad blusų turgus daryti ir tiesiog sunešiko nereikia ir visi va taip dalinasi daiktais, tai gal va tokį va padaryčiau“*. Tokia iniciatyva leistų žmonėms bendrauti, palaikyti ryšius bei stiprintų savitarpio pagalbą.

7. Skatinti pokytį nuo savęs, ugdyti sąmoningumą. A3 pasiūlymas išsiskiria filosofiniu požiūriu: *„jeigu būčiau meras tai sakyčiau pradėkit nuo savęs <...> labai sunkūs laikai bet visiems sunkūs laikai <...> vienintelis ką mes mokam tai apstumt vienas kitą“* (A3). Siūlo keisti požiūrį į kitą, mažinti priešišumą ir ugdyti asmeninę atsakomybę. Šioje subkategorijoje siūlomas ne konkretus objektas ar paslauga, bet visuomeninis sąmoningumo pokytis.

8. Kurti treniruoklių ar sporto zonas. A8 pasisakė už treniruoklių įrengimą, tačiau pabrėžia, kad jie turėtų būti po stogu, prieinami bet koku oru: *„būtų faina kokie treniruokliai dar lauke žinai, bet <...>, kad jie viduj būtų kad kažkokie salė būtų atidaryta visą laiką, žinai, lyja nelyja“*. Tokios erdvės padėtų fiziniam aktyvumui ir socializacijai.

9. Rengti susitikimus su gyventojais, įtraukiant juos į sprendimų priėmimą. A1 pasakoja apie teigiamą patirtį dalyvaujant gyventojų susirinkime: „*darė susirinkimą, tipo ko čia jūsų rajonui reiktų <...> tu žinok kiek žmonių buvo, aš ahujiet galvoju, negalėjau patikėt, iš kur čia tiek žmonių, net nebuvo kur atsisėsti*“ (A1). Tai rodo, kad žmonėms svarbu būti išgirstiems ir jie nori dalyvauti rajono tobulinime.

10. Sukurti empatijos skatinimo iniciatyvas per patyrimą. Tyrimo dalyvė A4 siūlo idėją, jog žmonės turėtų galimybę „apsikeisti batais“ – simboliškai, bet ir praktiškai, pajauti vieni kitų gyvenimus: „*<...> aš tai norėčiau, kad apskritai visi apsikeistų tais batais ir pabandytų pavaikščiot su mano, o aš ten galėčiau pavaikščiot kokiais nors kablais <...> pagyvent va taip vat, tipo prabangiai, <...> pasėdėt toj kaimynų terasoje didžiulei, <...> kiti galėtų ateit, va čia pagyvent, su vaiku pabūtų, <...> kiekvieną dieną suktų galvą, <...> kad kiekvieną dieną užtektų ir mišinukui, ir valgymui ir šampūnui, ir viskam <...> tai ir pasibaigtų šitas heitas*“. Tokie pasiūlymai rodo gilų poreikį kurti empatiją per įsijautimą į kito situaciją – tai galėtų būti įgyvendinama per edukacines patirtis ar savanorystės mainus tarp skirtingų gyventojų grupių.

11. Infrastruktūros gerinimas – spūščių mažinimas ir saugesnė aplinka. A5 siūlo spręsti eismo problemas: „*<...> kažką padaryčiau su spūstimis nes pastoviai yra belekaip dideli kamščiai*“. Taip pat A7 siūlo daugiau „*<...> šviesų miškelį sutvarkyti kad saugiau*“, taip pat daugiau „*mokyklų, darželių, treniruoklių kaip Vingyje*“. Tai rodo, kad gyventojai sieja gyvenimo kokybę su kasdienio judėjimo, paslaugų prieinamumo ir saugumo aspektais. Tyrimo dalyvė A4 svarsto ir priduria „*nesvarbu ar diena, rytas, ar vakaras vis tiek tu dafiga laiko važiuosi čia, <...> išspręščiau šitą problemą <...> gal ir žmonės būtų draugiškesni, jeigu tiek laiko nesėdėtų mašinose*“.

12. Kurti bendrystę dideliuose renginiuose gamtoje. A5 teigia: „*<...> padaryčiau kokį nors didelį festivalį Pilaitei, kad žmonės visi turėtų galimybę apsikabinti*“ Ši idėja papildomai sustiprina bendruomeniškumo renginių svarbą, ypač natūralioje, visiems pažįstamoje erdvėje.

13. Kritika valstybei ir išvykimo nuotaikos. A6 pasiūlymas – „*sau milijoną išsirašyčiau ir pisčiau nahui iš Lietuvos ir iš šitos Pilaitės*“ – rodo didžiulį nusivylimą tiek vietine, tiek visos šalies politika, bei bendrą atskirties ir bejėgiškumo jausmą, kuris, nors ir ekstremalus, turi būti suprastas kaip signalas apie sisteminę socialinę frustraciją.

14. Plėsti socialines paslaugas ir didinti jų prieinamumą. A7 siūlo: „*<...> paslaugų daugiau, mokyklų, darželių*“, tai papildė ankstesnes pastabas apie infrastruktūros spragas ir išteklių trūkumą tėvams su vaikais.

15. Vykdyti švietimo plėtrą ir mažinti emocinę atskirtį. A8 akcentuoja, kad reikia daugiau „*švietimo įvairiom formom <...>, kad žmonės pamatytų, jog galima gyventi kažkaip kitaip*“. Tyrimo

dalyvis akcentuoja, kad uždarmo, socialinio menkavertiškumo jausmas stabdo žmones nuo dalyvavimo bendruomenėje: *„labai daug savyje užsidariusių žmonių kurie tiesiog bijo iš čia išeiti“*. Reikia pastebėti, kad A8 siūlo kompleksinę švietimo sistemą, įtraukiant emocinį ugdymą ir motyvaciją, ypač vaikams ir jaunimui, ir taip padėti vietos bendruomenei *„daugiau švietimo <...> įvairiom formom, įvairiom prasmėm, įvairiais dalykais <...>, kad žmonės pamatytų, jog galima gyventi kažkaip kitaip, kad vaikai turėtų galimybę pamatyti, kad galima ne tik tai užsidirbti vartojant“*. Dalyviai siūlo ne tik infrastruktūrinius pokyčius, bet ir vertybinius – jie mato švietimą kaip socialinės kaitos priemonę. Pasisakymas atliepia ir Robert Putnam idėją apie socialinio kapitalo ugdymą per edukaciją, bendras patirtis ir normų internalizavimą. Taip pat tai sutampa su mintimi apie *„self-isolated but not alone“*, t.y., kad užsidarymas nereiškia nenoro būti bendruomenėje, tačiau reikalingi sąmoningumo ir galimybių išplėtimo instrumentai.

16. Integracijos skatinimas tarp „Karaliaučiaus kiemo“ ir likusios Pilaitės. A8 dalinasi asmenine patirtimi: *„labai džiaugiuosi, kad man pavyko savo vaikus ištraukti iš šito kiemo <...> linkėčiau, kad kiti šito kiemo vaikai turėtų galimybę pamatyti. A8 „Va grįžo [vaiko vardas] iš jūsų mainų ir sako Tu įsivaizduoji, jie geria tik po viena alaus ir fsio <...> reik anglų man mama mokytis, nes daug krutų žmonių yra <...> nenoriu durnas būt <...> tai jei po 6 dienų vaikas kitur pabuvęs tokius dalykus man atvaręs kalba“* Šie komentarai išryškina neformalaus, bet labai reikšmingo barjero tarp skirtingų vietos erdvių buvimą – siūloma „kad susimaišytų visos Pilaitės“, kas apimtų ir geografinę, ir socialinę integraciją.

Analizuojant Pilaitės mikrorajono gyventojų pasiūlymus dėl vietos valdymo tobulinimo, paaiškėjo poreikis stiprinti bendruomeniškumą ir mažinti socialinę atskirtį, kurią gyventojai patiria tiek simboliškai, tiek praktiškai. Tyrimo dalyviai pabrėžia būtinybę naikinti vidinius mikrorajono susiskaldymus tarp „žaliųjų“ ir „pilkujų“ Pilaitės gyventojų, tai yra, tarp socialinio būsto gyventojų ir kitų bendruomenės narių. Šiuos skirtumus buvo siūloma sumažinti kuriant bendras, visiems prieinamas viešąsias erdves, skirtas neformaliai bendravimui, vaikų ir suaugusiųjų laisvalaikiui bei kultūriniais renginiais. Taip pat akcentuojamas neformalių bendruomeninių iniciatyvų, kad ir tokių kaip dalijimosi renginiai ar vaikų stovyklos, svarba. Tokie dalykai ne tik stiprina socialinius ryšius, bet ir sumažina stigmatizaciją. Be to, buvo reflektuojama apie asmeninės atsakomybės svarbą, nes bendruomenės sanglaudos ugdymą gyventojai sieja ne tik su instituciniais sprendimais, bet ir su individualiu savo pačių vertybių perkainojimu, su asmeniniais pokyčiais. Tokiu būdu pasiūlymai išryškino integralaus požiūrio į vietos valdymą poreikį. Tai ir infrastruktūros plėtra, ir socialinių paslaugų prieinamumas, ir bendruomeninės kultūros stiprinimas.

3.3.Diskusija

Tyrimo rezultatai atskleidė sudėtingus socialinio būsto gyventojų santykius su bendruomene ir patvirtino teorinius konceptus, aptartus literatūros apžvalgoje. Socialinio kapitalo teorija, kurią formavo Putnam (2000), yra ypač aktuali analizuojant Pilaitės mikrorajono situaciją. Pagal Putnam, socialinis kapitalas turi du pagrindinius komponentus: „bonding“ (jungiantis arba vidinis) ir „bridging“ (siejantis) kapitalas. Pirmasis stiprina bendruomenės narių ryšius viduje, tačiau dažnai gali veikti kaip izoliacijos nuo išorės veiksnys. Antrasis – jungia skirtingas grupes, skatindamas socialinę integraciją ir toleranciją. Tyrimas parodė, kad Pilaitėje „bonding“ kapitalas egzistuoja uždaroje gyventojų grupėse, pavyzdžiui, tame pačiame aukšte gyvenančių draugių ar mamų. Tačiau „bridging“ kapitalo tarp socialinio būsto gyventojų ir platesnės mikrorajono bendruomenės dažnai trūksta. Tai ypač ryšku pasisakymuose, kur kalbama apie „tvoras“, „neskirtą bendrą erdvę“, ar „jų pusę“ – formuojamas dualizmas tarp „mes“ ir „jie“.

Šią izoliacijos būseną dar labiau stiprina virtualios bendruomenės specifika. Tyrimo dalyviai išskyrė „Pilaitės bendruomenės“ puslapį Facebook platformoje kaip vietą, kur tuo pačiu metu vyksta tiek solidarumo, pavyzdžiui, dingusių gyvūnų paieškos, tiek viešos stigmatizacijos praktikos. Internetinių bendruomenių struktūrą – iš vienos pusės, jos leidžia jungtis, iš kitos – lengvina agresyvios komunikacijos formas (elektronines patyčias). Tai liudija A5 pasakojimas: „*ten tu nori ar nenori, apie tave pasakys dalykų, ir nesvarbu, ar jie tiesa yra, ar ne.*“ Tokiu būdu virtualioji erdvė tampa stiprėjančios stigmos atspindžiu, o ne įtraukaus socialinio dialogo vieta.

Koncentracija – dar vienas empirinėje analizėje išryškėjęs veiksnys. Karaliaučiaus gatvėje lokalizuoti socialiniai būstai atskiria jų gyventojus ne tik simboliškai, bet ir fiziškai – suformuojama mikrosocialinė zona su iš anksto priskirtais stereotipais. Šis teritorinis uždarumas, žvelgiant per Bourdieu socialinio lauko teoriją, formuoja atskirą „socialinį lauką“, kur galioja kitokios, išorės nepripažįstamos taisyklės – tai patvirtina A6 pasisakymas apie tai, jog „*visi žiūri kaip į degradą*“, nepaisant asmens elgesio ar pastangų. Koncentracijos pasekmės aiškiai išryškėja per gyventojų tapatybes – Karaliaučiaus gatvė tampa ne tik gyvenamąja vieta, bet ir stigmos vietos ženklu.

Stigma, kaip konceptas, tyrime atsiskleidė ne tik struktūriškai, bet ir psichologiškai. Tai ypač akivaizdu atsakymuose apie vaikų socializaciją, kai dalyviai sako: „*vaikas net nežino kad mano mergaitės yra iš socialinio būsto*“ (A1) arba „*jam gėda parodyt kur jis gyvena*“ (A1). Tokios išvados koreliuoja su Goffmano (1963) stigmos teorija, kuri teigia, kad socialinė stigma transformuojasi į vidinį kaltės ir gėdos jausmą, kurį individai bando neutralizuoti įvairiomis strategijomis – slepimu, atsiribojimu, konfrontacija. Pastaroji strategija ypač ryški A6 naratyve, kuriame akivaizdžiai pasireiškia agresyvi atsitraukimo forma: „*sėdėčiau jų vietoj, tai ant rankų nešiotų*“.

Socialinis kapitalas čia taip pat susiduria su giluminėmis asmeninio agentiško problemomis. Dalis gyventojų savo socialinę poziciją reflektuoja per moralinę atsakomybę – jie pabrėžia, kad „negeria“, „nerūko“, „moka už butą daugiau nei kiti“. Tokiu būdu jie bando save reabilituoti visuomenėje. Tai susiję su moralinės vertės kūrimu kaip tapatybės strategija, kuri, padeda gyventojams „*self-isolated but not alone*“ (Barbour, 2022) išlaikyti savo orumą ir bendruomeniškumo iliuziją net būdami simboliškai marginalizuoti. Tyrimo dalyvių įžvalga ar net svajonė apie karą, stichinę nelaimę – stipri ir pabrėžianti jų norą būti dalimi bendruomenės, noru būti pastebėtais ir vertinamais. A3 „*Mes irgi esame savi ir svarbūs*“, tik ne šioje visuomenėje, ne šioje sistemoje. A5 „*Einu vakare ir žiūriu į tuos lohelius terasose, galvoju nahui, dėkaukites kol galit, ateis karas, visi man čiułpsit, nes tada tik, aš vierhu galėsiu but, jūsu akims*“. Dalyvių turimi įgūdžiai, dabar nevertinami, būtų labai naudingi, reikalingi (A3) „*<...> aš tau sakau, būtų karas, visi mane ant rankų nešiotų, nes aš nepasiduodu niekad, blet ir moku daug daugiau, nei tie švarkiniai*“, „*<...> nebent kažkoks bendras sunkumas karas*“, „*Bomba blet ant pilaitės, kad tik krateris beliktų, gal tada <...> lygybė ir atsiras*“ (A5). Remiantis Freire (1970) problema ne žmoguje, o sistemoje. Žmonių patiriami sunkumai kyla ne dėl individualių trūkumų, bet dėl neteisingų socialinių santvarkų, kuriose dominuoja nelygybė, galios skirtumai ir diskriminacija.

Svarbiu aspektu tampa ir motinystės naratyvas. Dauguma pašnekovių stiprina savo tapatybę per rūpinimąsi vaikais ir jų ateitimi. Šis rūpestis pasireiškia ne tik per kontrolę „*neleisiu būt tokiai kaip čia kiti*“, bet ir per viltį, kad jų vaikai neperims stigmų „*kad ji būtų gera, žaistų su lėlėmis*“. Motinystė tampa simboliškai atsvara aplinkos disfunkcijai, o tuo pačiu – ir potencialia jungtimi su kitomis bendruomenės moterimis. Tai yra galimas socialinio kapitalo regeneracijos taškas – per šeimą ir vaikus mezgami mažieji „*bridging*“ ryšiai.

Kita vertus, tyrimo duomenys taip pat atskleidžia, kad gyventojai nėra pasyvūs – jie teikia konkrečius pasiūlymus dėl gyvenimo gerinimo. Štai A5 siūlo surengti festivalį prie ežero – tai aiškus siekis kurti horizontalų, nesegmentuotą socialinį ryšį. Tokios iniciatyvos siūlo ne formalią, bet simboliškai erdvę, kurioje neutralizuojama socialinė kilmė. Tai taip pat galima sieti su Freire (1970) emancipuojančiu švietimu, kurio esmė – patirti kitokias socialines patirtis, „išeiti iš savęs“. A8 siūlymas šviesti įvairiomis formomis atspindi šį emancipacinį principą. Ji sako, kad „*žmonės tiesiog bijo iš čia išeiti*“, o jos vaikai lankydami būrelius kitur „*matė, kad galima gyventi kitaip*“. Švietimas čia tampa ne tik žinių, bet ir socialinio mobilumo kanalu.

Tačiau, nepaisant kritikos, nemaža dalis tyrimo dalyvių jaučiasi priklausantys bent mikrolygio bendruomenei – savo aukštui, kaimynei, mamų tinklui. Tai patvirtina Putnam mintį, kad socialinis kapitalas egzistuoja net ir labiausiai išsigimusiose sistemose, tik jis pasireiškia kitomis formomis – mikro, šeiminiu, emociniu lygmeniu. Socialinių būstų gyventojai Pilaitėje, nepaisant stigos, ieško

alternatyvių solidarumo formų – per dovanotas vaikiškas prekes, draugių paramą, neformalią pagalbą. Tai – žymus bendruomenės potencialas, kurį būtina pripažinti ir įtraukti į viešąją politiką.

IŠVADOS

1. Socialinis būstas – tai mažas pajamas turintiems ar socialiai pažeidžiamiems asmenims suteikiamas gyvenamasis plotas. Taip užtikrinama šių žmonių teisė į tinkamą gyvenamąją vietą. Socialinio būsto samprata vystėsi nuo pat industrinės revoliucijos laikų. Skirtingose šalyse socialinis būsto raida vyko pagal specifinius socialinės politikos modelius. Lietuvoje vyrauja liberalusis modelis. Čia valstybės parama būstui yra minimali, didžioji atsakomybė tenka patiems gyventojams. Dėl šios priežasties susiformavo „super-nuosavybės“ visuomenė, kur dauguma turi nuosavą būstą, bet ne visada sugeba jį išlaikyti ar prižiūrėti.

2. Socialinių būstų gyventojų integraciją į vietos bendruomenę sunkina stigmatizacija, socialinė atskirtis, viešųjų erdvių stoka bei ribotas bendruomeniškumas. Socialinio būsto gyventojai neretai laikomi „žemesnės klasės“ atstovais, jų gyvenamos teritorijos siejamos su skurdu, nedarbu ir nusikalstamumu. Virtualioje erdvėje (socialiniuose tinkluose) jie patiria papildomą diskriminaciją. Visa tai skatina izoliaciją. Vienas iš sprendimo būdų yra mišrios pajamų bendruomenių kūrimas, skatinantis pozityvius tarpgrupinius santykius ir mažinantis stigmatizaciją. Taip pat svarbi aktyvesnė savivaldybių politika, viešųjų erdvių plėtra bei bendruomenės įgalinimas per dalyvaujamąjį socialinį darbą.

3. Empirinis tyrimas parodė, kad Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojai patiria socialinę atskirtį, trūksta bendruomenės paramos. Jaučiamas neigiamas kaimynų požiūris į žmones, gyvenančius socialiniuose būstuose. Nors dalis gyventojų jaučiasi priklausą vietai, vis dėl to vyrauja nuasmeninti santykiai ir nepakankamas bendruomeninis ryšys. Tyrimo metu nustatyta, kad egzistuoja dvi bendruomenės formos – fizinė ir virtuali. Tačiau būtent virtualioje erdvėje dažniausiai ir pasireiškia diskriminacija. Socialinio darbo bendruomenėje metodai, tokie kaip gyventojų įgalinimas, tarpininkavimas ir bendradarbiavimo skatinimas, pagerintų šių gyventojų padėtį ir jų integraciją į Pilaitės mikrorajono bendruomenę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aidukaitė, J. 2014. Housing policy regime in Lithuania: towards liberalization and marketization. *GeoJournal*, 79 (4), pp.421–432. doi:10.1007/s10708-014-9540-0.
2. Arias Valencia, M.M., 2022. Principles, scope, and limitations of the methodological triangulation. *Investigación y Educación en Enfermería*, 40(2), e03. Doi.org/10.17533/udea.iee.v40n2e03
3. Barbour, S., 2022. *Here's why you might feel lonely even when you're not alone*. Wondermind, [online] 15 September. Available at: <https://www.wondermind.com/article/why-do-i-feel-lonely/> [Accessed 12 May 2025].
4. BNS, 2024. *Lietuvos bankas: reikia didinti būsto pasiūlą, gerinti nuomos sąlygas*. [online] LRT. Available at: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2423408/lietuvos-bankas-reikia-didinti-busto-pasiula-gerinti-nuomos-salygas> [Accessed 03 Jan. 2025].
5. BNS, 2024a. *Lietuvos bankas: būsto įperkamumas į įkipandeminį lygį sugrįš 2025-ųjų pabaigoje*. [online] Kaunas.kasvyksta.lt. Available at: <https://kaunas.kasvyksta.lt/2024/07/23/bustas/lietuvos-bankas-busto-iperkamumas-i-ikipandemini-lygi-sugris-2025-uju-pabaigoje/> [Accessed 04 Jan. 2025].
6. Brazienė, R. ir Mikutavičienė, I., 2018. *Būsto politikos vertinimas Lietuvoje: jaunimo grupės požiūris*. *Viešojoji politika ir administravimas*, 17(3), pp. 470-483.
7. Brazienė, R., 2018. *Housing Provision for the Youth in Lithuania: Opportunities and Problems*. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, IX(2), pp.131-148.
8. Burneika, D. 2008. Post-Soviet transformations of urban space in Vilnius. *Annales Geographicae*, [online] Available at: https://www.academia.edu/66514052/Post_Soviet_Transformations_of_Urban_Space_in_Vilnius [Accessed 28 May 2025].
9. Denedo, M. & Ejiogu, A., 2021. Exposing the stigma around social housing. *Durham University Business School*. Available at: <https://www.durham.ac.uk/business/impact/society/exposing-the-stigma-around-social-housing/> [Accessed 23 January 2025].
10. Denedo, M. & Ejiogu, A., 2021. *Stigma and Social Housing in England*. Durham University / University of Leicester. Available at: <https://durham-repository.worktribe.com/output/1680888> [Accessed 28 May 2025].
11. Denedo, M. ir Ejiogu, A., 2021. *Stigma and social housing in England*. Available at: <https://www.cih.org/blogs/stigma-and-social-housing-in-england/> [Accessed 23 January 2025].

12. Esping-Andersen, G. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, Princeton.
13. Fair, A., 2024. 'The needs of new communities': Social development, the new towns, and the case of Milton Keynes, c. 1962–87. *Modern British History*, 35(3), pp.261–277. Available at: <https://doi.org/10.1093/tcbh/hwae037>.
14. Gaižauskaitė, I. & Valavičienė, N., 2016. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Prieiga internetu: <https://ebooks-mruni-eu.skaitykla.mruni.eu/pdfreader/socialini-tyrim-metodai-kokybinis-interviu>
15. Griciūtė, T., 2015. *Socialinio būsto administravimo ir nuomos sistemos strateginis valdymas: Mažeikių rajono savivaldybės atvejis*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra.
16. Indriliūnaitė, R., 2018. Socialinio būsto politikos samprata ir paramos būstui prieinamumo galimybės Lietuvoje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 9(2), pp.169–191. Available at: <https://doi.org/10.7220/2335-8777.9.2.8>.
17. Indriliūnaitė, R., 2020. Vidurinėsios kartos (gimusiųjų 1970-1984 m.) apsirūpinimo būstu galimybės Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 19(3), pp.63-75. doi: 10.5755/j01.paa.19.3.27444.
18. Jahiu, L., 2023. Social housing stigma in Toronto: Identifying asymmetries between stereotypes and statistical actualities of health, crime, and human capital. *Canadian Geographies / Géographies canadiennes*, [online] Available at: <https://doi.org/10.1111/cag.12892> [Accessed 23 January 2025].
19. Juška, A., Poviliūnas, A., & Pozzuto, R. 2005. *Priešinantis marginalizacijai: kaimo bendruomenės judėjimo susiformavimas Lietuvoje*. *Sociologia Ruralis*, 45(1–2), 3–21.
20. Kang, S. and Koo, J.-H., 2024. Exploring stigma experiences of scattered-site public housing residents and its characteristics based on social contact theory. *PLoS One*, 19(11), e0313005. doi: 10.1371/journal.pone.0313005 [Accessed 23 January 2025].
21. Kholodilin, K.A., Kohl, S. and Müller, F., 2022. The rise and fall of social housing? Housing decommodification in long-run comparison. *Journal of Social Policy*, 53(4), pp.970–996. Available at: <https://doi.org/10.1017/S0047279422000770>.
22. King, P., 2006. *What do we mean by responsibility? The case of UK housing benefit reform*. *Journal of Housing and the Built Environment*, 21, pp.111–125. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10901-006-9037-6> [Accessed 28 May 2025].
23. Kleinheksel, A.J., Rockich-Winston, N., Tawfik, H. and Wyatt, T.R., 2020. Demystifying content analysis. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 84(1), 7113. Doi: 10.5688/ajpe7113

24. Lietuvos energetikos institutas, 2019. *Gyventojų galimybės apsirūpinti būstu ir priemonės būsto prieinamumui didinti*: mokslo studija. Sudarytojas ir mokslinis redaktorius V. Lekavičius. Kaunas: Lietuvos energetikos institutas. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/99450>
25. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. (2021) *Del strateginio valdymo metodikos taikymo*. Įsakymas Nr. 1K-227, Vilnius, 28 birželio. Prieiga per: <https://www.tar.lt> [Accessed 17 December 2024].
26. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992. Priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas. Available at: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm> [Accessed 17 December 2024].
27. Lietuvos Respublikos Seimas, 2014. *Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas* [Įstatymas Nr. XII-1215]. TAR, 2014-10-30, Nr. 15180. Galiojanti redakcija nuo 2024-07-01. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/620cd9e0584311e49df480952cc07606/asr> [Accessed 17 December 2024].
28. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2006. *Del socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo* [Įsakymas Nr. A1-93]. Valstybės žinios, Nr. 43-1570. Galiojanti redakcija nuo 2024-07-01. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.274453/FjcDHezZZo> [Accessed 17 December 2024].
29. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024. *Piniginė socialinė parama nepasiturintiems gyventojams (socialinė pašalpa, būsto šildymo, geriamojo ir karšto vandens išlaidų kompensacijos)*. Available at: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/socialine-parama-seimoms-ir-vaikams/pinigine-socialine-parama-nepasiturintiems-gyventojams-socialine-pasalpa-busto-sildymo-geriamojo-ir-karsto-vandens-islaidu-kompensacijos> [Accessed 17 December 2024].
30. Lipnevič, A. (2012) *Būsto politikos raida Lietuvoje. Societal Innovations for Global Growth*, 1(1), 835. Prieiga per: <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367189105417/J.04~2012~1367189105417.pdf> [Accessed 07 Jan. 2025].
31. McCormick, N.J., Joseph, M.L. ir Chaskin, R.J., 2012. The New Stigma of Relocated Public Housing Residents: Challenges to Social Identity in Mixed-Income Developments. *City & Community*, 11(3), pp. 285–308. Available at: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6040.2012.01411.x> [Accessed 23 January 2025].

32. Mikutavičienė, I., 2018. Socialinio būsto gyventojų portretas: jaunų asmenų požiūriai ir patirtys. *Kultūra ir visuomenė*, 9(2), pp.149–167. Available at: <https://doi.org/10.7220/2335-8777.9.2.7>.
33. Norris, M., 2016. Changing Perceptions: Stigma and Social Housing in Ireland. Available at: https://www.academia.edu/38668113/Changing_Perceptions_Stigma_and_Social_Housing_in_Ireland [Accessed 23 January 2025].
34. Pagėgių savivaldybės taryba. (2022) *Dėl Pagėgių savivaldybės 2022–2024 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo*. Sprendimas Nr. T-29, Pagėgiai, vasario 14.
35. Pettigrew, T.F., 1998. Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49 (1), pp.65–85. Available at: https://www.researchgate.net/publication/5282610_Intergroup_Contact_Theory [Accessed 28 May 2025].
36. Pirrus, J. and Leetmaa, K. (2021). Governance arrangements for large housing estates in post-socialist cities: Comparing Vilnius and Tartu. *Journal of Housing and the Built Environment*, 37, pp.1615–1633. doi:10.1007/s10901-021-09864-7.
37. Poderys, D., Stankuvienė, M., Skinkys, D., Baliukonis, L. & Petrokaitė, A., 2024. *Būsto įperkamumo tyrimas*. Teminių straipsnių serija, 54. Available at: https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/46817_3ef3da2b059c27cdbaf732966af3a344.pdf [Accessed 17 December 2024].
38. Poviliūnas, A. & Adomaitytė-Subačienė, I., 2023. *Nuo socialinio darbo profesijos link socialinio darbo profesinės veiklos lauko analizės*. Filosofija. Sociologija, 34(S4).
39. Poviliūnas, A. 2003. *Tyrimas dalyvaujant kaip socialinių inovacijų technologija*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 1(10), 42–49.
40. Pradeep, M., 2017. *Community social work: A theoretical perspective*. *International Journal of Research in Social Sciences*, 7(12), pp.1–9. Available at: https://www.academia.edu/65230064/Community_social_work_A_theoretical_perspective [Accessed 28 May 2025].
41. Preece, J., Hickman, P. & Pattison, B. (2019) The affordability of “affordable” housing in England: conditionality and exclusion in a context of welfare reform. *Housing Studies*, 34(8), pp.1214–1238. Available at: <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1653448> [Accessed 28 May 2025].
42. Putnam, R.D. 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital', *Journal of Democracy*, 6(1), pp. 65–78. Available at::

- <https://www.journalofdemocracy.org/articles/bowling-alone-americas-declining-social-capital/> [Accessed 12 May 2025].
43. Putnam, R.D., 2000. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. In: *Proceedings of the 2000 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work*. pp.357–358. Available at: <https://doi.org/10.1145/358916.361990> [Accessed 12 May 2025].
 44. Putnam, R.D., 2001. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Paperback ed. New York: Simon & Schuster.
 45. Raynor, K., Panza, L., Ordóñez, C., Adamovic, M. and Wheeler, M.A., 2020. Does social mix reduce stigma in public housing? A comparative analysis of two housing estates in Melbourne. *Cities*, 96, p.102458. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102458>
 46. Segalovičius, A. (2021) ‘Būstas kaip vartojimo objektas: funkcinės, simbolinės ir investicinės vertės analizė’, *Filosofija. Sociologija*, 32(4), pp. 357–366. Available at: <https://www.mokslai.lt> (Accessed: 10 January 2025).
 47. Struyk, R.J., 1996. *Housing privatization in the former Soviet Bloc to 1995*. In: G. Andrusz, M. Harloe and I. Szelenyi, eds. *Cities after Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Oxford: Blackwell, pp.192–213.
 48. Turok, I., Scheba, A. and Visagie, J., 2021. Can social housing help to integrate divided cities? *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 15(1), pp.93–116. Available at: <https://doi.org/10.1093/cjres/rsab031>.
 49. Valstybės kontrolė, 2017. *Ar užtikrinamas būsto prieinamumas mažas pajamas gaunantiems gyventojams?* Valstybinio audito ataskaita, Nr. VA-P-30-1-4, 3 kovo. Available at: <https://www.valstybeskontrole.lt> [Accessed 11 January 2025].
 50. Valstybės kontrolė, 2017. *Ar užtikrinamas būsto prieinamumas mažas pajamas gaunantiems gyventojams?* Valstybinio audito ataskaita, Nr. VA-P-30-1-4, 3 kovo. Available at: <https://www.valstybeskontrole.lt> [Accessed 07 January 2025].
 51. Vilniaus miesto būstas (2025). *Įrašymas į socialinio būsto eilę*. [online] Vilniaus miesto būsto svetainė. Available at: <https://www.vmb.lt/irasymas-i-socialinio-busto-eile/> [Accessed 09 January 2025].
 52. Vilniaus miesto savivaldybė (2024) *Socialinio būsto suteikimas asmenims ir šeimoms, neįrašytiems į asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti Vilniaus miesto savivaldybėje sąrašą*. Available at: <https://paslaugos.vilnius.lt/en/service/Socialinio-busto-suteikimas-asmenims-ir-seimoms-neirasytiems-i-asmenu-ir-seimu-turinciu-teise-i-parama-bustui-issinuomoti-Vilniaus-miesto-savivaldybeje-sarasa> (Accessed: 10 January 2025).
 53. Žydzžiūnaitė, V. & Sabaliauskas, S., 2017. *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.

PRIEDAI

1. priedas

Grupinės diskusijos (fokus grupės) klausimai

1. Papasakokite prašau apie savo rajoną
2. Pasidalinkite savo patirtimi socialiniame būste Pilaitės rajone
3. Kaip bendraujate su kaimynais?

Individualaus interviu klausimai

1. Papasakokite prašau kaip nutiko susiklostė kad gyvenate būtent čia?
2. Papasakokite apie pilatės rajoną, ką apie jį galvojete?
3. Kokia jusu patirtis šiame buste?
4. Kaip bendraujate su kaimynais?
5. Kaip vertinate šio rajono bendruomenę? Jaučėtės jos dalimi?
6. Isivaizduokite, kad jūs tampate Pilaitės meru ir galite daryti ką tik norite. Ką padarytumėte, kad žmonėms čia būtų geriau gyventi?

Interviu transkripcija

2. Priedas

Tyrimo dalyvė A7

Papasakokite, prašau, kaip nutiko, susiklostė, kad gyvenate būtent čia?

Na, socialiniame būste aš gyvenu palyginus trumpai. Dabar eina mano treči metai čia. Mano vyras yra alžyrietas, ir mes turim 3 vaikus. Markas jau suaugęs ir gyvena atskirai, o Samirui penkiolika, o Rafailas eis į antrą klasę. Tai mes seniau gyvenom Kaune pas mano pusseserę, bet ten įvyko konfliktas, ir po to mes su vyru pasukom skirtingais keliais. Jis grįžo į Rytus pas savo šeimą, o man teko suktis ir galvoti, ką dabar daryti. Na, aš pati esu kilusi iš Lentvario, bet šeimos neturiu, nes mano tėvai atidavė mane į vaikinamį, kai man buvo 5 metukai. Bet turėjau močiutę, kuri mane lankydavo. Šiaip prisimenu aš jos sodą – kaip ten vasaromis gera būdavo. Tai tokie labai faini prisiminimai, kažkaip. Jo, tada galvoju – reik grįžt į Vilnių. Ir tada išsinuomavom būtą Karoliniškėse, bet neilgai pagyvenom ten, nes per kaimynus viskas mum – žodžiu – policija iškviatė dėl triukšmo. Buvo pas mane išgėrusių žmonių, tai atvejo vadyba vėl prasitęsė. Ir dar kovidai visi ant nosies... Tai tiesiog nebegalėjau išsilaikyti niekaip. Ir pagaliau – kaip kažkokia aukščiausiojo ranka – atsirado mums vieta. Nes labai labai ilgai sakė: „Teks laukt buto“. Ir va, kaip tyčia, dar dabar pamenu – labai sunku buvo. Ir gaunu skambutį: „Laba diena, yra vieta Pilaitėje – trijų kambarių butas.“ Labai džiaugiausi. Tada net apsiverkiau, pamenu. Tai taip ir atsikėlėm čia.

Papasakokite apie Pilaitės rajoną, ką apie jį galvojate?

Rajonas kaip rajonas. Nu, turi savų plusų. Tikrai nepasakyčiau, kad tobulas, bet man svarbu gamta. Mes su vaikais einam pasivaikšiot, čia palei Gilužį, ir ežerai – džiaugsmas vasaros, ir man pasidėgint, nes į Turkijas dar ilgai sau neleisiu važiuoti, tai bent prie Salotės nueinu. Vaikam pasaka, kai yra vandens, tik šilta diena – „Mama, mama, maudytis!“ – ir einam. Tada čia gi taip arti, ir šiaip prie ežero visi susirenka, tai mamos galim pakalbėt, o ir vaikams smagiau – kompanijoj. Bet, pavyzdžiui, su mokyklomis sunku buvo. Ir darželis – o Dieve, aš meldžiausi, kad mes jį gautume. Aišku, kai mums yra atvejo vadyba, tai kažkaip gavom, bet žinau moterų, kad gyvena šalia, prie pat daržiuko – nu, pro langą mato, bet negavo vietos ir turi į kitą rajoną važinėti. O su mokyklom irgi sunku. Čia gi pilna, atrodo, jų, ane – visa alėja viena po kitos mokyklos, bet vietą gaut yra ką paveikt. Tai, nu, man, sakau, kad labai pasisekė – čia vėl kažkokia laimės ranka ant manęs turbūt, sako: „Tiek prisikentėjai, tai nors dabar lengvinam tau gyvenimą.“ Tai dėl to tai taip. Bet va – iš darbo grįžt laiku, kad spėčiau mažučius savo pamaitint iškart po mokyklos – tai sėdžiu kamščiuose. Tai čia atrodo į Kauną greičiau nuvažiuotum pirmyn ir atgal, nei per piko valandą nuo Lazdynų persigautum. Ir apskritai – čia pas mus taip greit viskas keičiasi, jūs pažiūrėkit, čia už gatvės gi prieš tris metus dar

nieko nebuvo, o dabar – eina sau. Ir iš kur, žmogus pagalvoja, kiti tiek pinigų turi, tiek statyt... Ir iš kur čia Lietuvoj tiek žmonių? Atrodo, visi į Pilaiteį atsikėlė. Nors gal po kelis butus turi – aš tikrai nesuprantu.

Kokia jūsų patirtis šiame būste?

Aš labai laiminga, kad jį gavau, ir dar tokiu metu. Kaip sakiau – čia dovana man buvo. Ir tikrai tada buvo man nesvarbu, kad sienos kiauros. Aš moteris, turiu rankas, tris bernus užauginau. Nu, auginu dar. Viską moku – ir dviračio padangą be pompos pripūst, ir sifoną susitvarkyt, jei leidžia. O čia kosmetinius darbus – išvis malonumas, smegenys atsijungia, kai reikia pašpakliuot, ar va Semirui sieną perdažyt. Tai manęs jau tikrai niekas negąsdina. Ir taip... Nu, bet va, kaimynai... Tai su jais ilgai tikrai teko pažindintis ir bandyt kažkaip sutarti. Net, nu, tikrai labai labai sunku.

Kaip bendraujate su kaimynais?

Tai, kai mes atsikėlėm, čia niekas mūsų nelaukė, nes – kaip jau sužinojom paskui – čia seniau gyveno gerianti šeima. Visi aukšte žinojo, bet nieko nedarė, nes tipo gaila: mažas leliukas ir dar mažas vaikas, nenorėjo griaut šeimos ir įskųst. Ir visi tylėjo, ir mylėjo tą šeimą. Bet vis tiek yla iš maišo išlindo – atvažiavo policija, vaikų teisės, tą šeimą iškeldino, nes jie ir butą buvo užleidę, ir vaikus atėmė. Tai čia kai atsikėlėm – viskas buvo įvykę prieš savaitę. Visi labai įsiaudrinę, spėliojo, kas įskundė, ir dar tikėjosi, kad jie grįš. O va – bam, ir kas? Ogi mes ateinam. Ir dar vaikai tamsesni. Tai tikrai sunku dėl šito buvo – ir čigonais, ir „nigeriais“ vadino, ir tokia tylos taktika – nu visiškai ignoruodavo. Tipo: „Ne jūsų čia butas, užėmėt kitų vietą“, ir kad per mus dabar ta senoji šeima negali grįžti. Tai taip – tikrai sunku buvo. Ypač vaikam. Bet diena po dienos, tada savaitės, ir vasara prasidėjo. Vaikam atostogos, išeidavo į aikštutę pažaist, susidraugavo su kitais vaikais, ir kažkaip mes, mamos, pradėjom po truputį sutart. Tai gal net vaikai mus suvedė. Tai nepasakyčiau, kad mes čia geriausi draugai esam su tais kaimynais, nes ojei ojei – čia gali prisižiūrėt. Bet va, su Daiva – tai mes sakom, esam likimo sesės. Ir mus vėl kažkokia aukštesnioji jėga bus suvedusi, nes ji irgi du vaikus turi, išsiskyrusi, irgi gyvenimo mačiusi. Tai gera turėt tokį artimą žmogų – ypač kai darosi gyvent sunku. Turi pas ką greit nubėgt ir pailsėt – per kiemą greit greit, nutepsi, ir arbata pavaišina, ir išklauso. Mums tikrai tada lengviau čia gyvent pasidaro. Buvo visko. Ta prasme, tikrai. Gal prieš metus šalia kaimynas prisigėrė ir grasino mano vaikams. Tipo: „Jūs – nigeriai, ir jus iššaudyt arba sudegint reikia.“ Tai jis išėjo į balkoną (greta mano), ir aš skalbinius savo balkone padžiovus, vaikai irgi ten po kojom trinasi, ir jis atsinešė tą tualetu purškalą ir žiebtuvėlį. Pradėjo tą tokią liepsną, žinot, purkšt į mus ir rėkia: „Sudeginsiu, kurvos!“ Aš taip išsigandau, kad visas namas ir mes sudegsim. Bėgau iš balkono viską palikus, vaikus pagriebiau, į miegamą – uždariau greit, 112 paskambinau ir Daivai skambinau. Oi, labai baisu buvo. Ir tas kaimynas – nu, žiauriai užsisėdęs, jei taip galima pasakyt. Būdavo iki tokios agresijos, kad negali koridoriumi praeit nesulaukus komentarų. Jei su

vaikais eini – tai jau burba apie benkartus, jei viena – tai siūlosi. Nu kaip pasakyt... Save, matai, siūlo – lyg man reikėtų seno pijoko. Vieną kart ėjau su mažuoju ant rankų, ir jis, girtas, sėdi ant laiptų, sako: „O, arabų maži bybiai. Mano tau būtų kaip tik – galėčiau tau vaiką baltą, normalų padaryt.“ Tada, pamenu, apsisukau ir iškart pas Daivą nubėgau. Tada porą naktų pas ją. Dar sutapo, kad savaitgalis – tai apsistojom. Tai žinot, būna visko. Bet gerai – tą kaimyną irgi iškeldino. Paskui ėjo kalbos, kad į nakvynės namus ar kur, tai kad prisigėrė žiemą ir numirė – gatvėj užmigęs.

Kaip vertinate šio rajono bendruomenę? Jaučiatės jos dalimi?

Aš apskritai nežinau, ar aš jaučiuosi kažkieno dalis. Žinot, mane gyvenimas mėtė, ir aš pati labai ilgą laiką nežinojau, kas aš esu. Ar aš skaitausi dukra, jei mane į vaiknamį atidavė? Ar aš močiutę turėjau, jei tik kartais aplankydavo? Ir nu, žmona jau nebesu, o ir vaikai – tai manęs irgi klausia: „Kas mes – ar lietuviai, ar kas?“ Tai man pačiai kartais sunku pasakyt, kaip čia yra. Aš tikrai stengiuosi eiti į kontaktą – jau geriau bandyti ir nudegt, nei nieko nedaryt. Tokia pasaka yra, kad nykštukas ilgai galvojo, į kurią pusę eit, kad net žolė per batus augt pradėjo. Tai tiesiog – aš tikrai einu visur su vaikais – į pramogas, į kiemą, visur. Bet aš nelabai draugų, be Daivos, turiu. Tai sunku pasakyt, kaip čia su ta bendruomene yra. Aišku, toj Facebook'o grupėj tai priklausau, bet nelabai aš ten skaitau, nes ten tik tos neapykantos – baisu. Bet aš jau skūrą užsiauginau. Nes kur benueisim – apie mus kalbės. Dar visiems yra tas, kad: aš lietuvė, šviesi, o vaikai tamsesni. Kartais jaučiu, kad visi į mane žiūri ir galvoja: „Aha, naivi durnelė – tavim pasinaudojo, kad vizą gaut ir vaikų pridarė.“ Vaikam irgi daug tenka – „čigonai“, „vagys“, „ubagai“ – tai jau ant kaktos parašyta. Vis kieme išgirstu, kad taip juos šaukia. Čia Daiva vis burbuliuoja – nu ji mėgėja tokia pasiaiškinti truputį. Tai jei labai nepatinka kaimynai iš kitų namų, nes – matot – mano šitas namas nesiriboja su tais naujais. Tai Daivai labai nepatinka, nes jie ten tvorą kažkokią užsidėjo. Tai Daiva mano nepatylės – sako: „Aš išėjau ir sakau: tu čia nuo mūsų tvorą statai? Ką, mes tau gyvuliai? Norėsim – ir nugriausim.“ Aišku, aš tai nesutinku su tokiais jos žodžiais. Nu, jei žmonėms sekasi, gali sau leist, gražiai gyvena – tai tegu dengiasi tom tvorom. Aš gyvenčiau taip kaip jie – gal irgi tvorą dėčiau. Ir nenorėčiau matyt to, kas čia vyksta – užsidaryčiau ir nieko nematyčiau. Saugočiau savo vaikus. Tai ir jie taip gi daro. Bet Daiva – va, tai tikrai papasakotų. Jei sunku su tais kaimynais – man tai, sakau, netrukdo. Jūs gyvenkit savo gyvenimą, o aš – savo. Kas ten žino – gal mes su jais gerai sutartume ir būtų jie draugai. Aš ir Daivai sakau: „Nu, jei jie nežinotų, kad mes iš čia – gal būtų viskas kitaip.“ Nors yra tame ir tiesos. Pavyzdžiui, aną vasarą kažkas sulaužė suoliukus kieme – tai ir grupėj toj rašė, kad čia tikrai „socialinių“ darbas. Nors gi niekas ištikrųjų to nematė – galėjo bet kas. Bet jau taip yra – kad jei čia gyveni, visad dėl visko būsi kaltas. Suprast reik – taip, kad jau tu ir taip kaltas, kad čia gyveni.

Isivaizduokite, kad jūs tampate Pilaitės meru ir galite daryti ką tik norite. Ką padarytumėte, kad žmonėms čia būtų geriau gyventi?

Daiva tai pasakytų – tvoras išgriauti. O aš tai turbūt... nežinau net. Gal tų pačių paslaugų – mokyklų daugiau, darželių, kad nereiktų visiems peštis. Gal sutvarkyčiau miškelį – kad ir šviesų būtų, kad saugiau. Ir kokių treniruoklių, kaip Vingy – kad būtų daugiau vietų su vaikais išeiti. Ir galėtų dažniau kokius patikrinimus daryt ar ką, kad tokius kaimynėlius pageriančius ar parūkančius pagąsdintų, nu kad tvarka kažkokia atsirastų, aš nežinau, gal net kad į vieną namą nesukeltų mamų su mažais vaikais ir va tokiu su priklausomybėm. Turbūt taip.

INFORMUOTO ASMENS SUTIKIMAS DALYVAUTI TYRIME

Tyrimas SOCIALINIŲ BŪSTŲ GYVENTOJŲ PATIRTIS IR SANTYKIAI SU BENDRUOMENE: VILNIAUS PILAITĖS MIKRORAJONO ATVEJIS.

Tyrimą atlieka: socialinio darbo magistrantūros studijų II kurso studentė Vesta Pakalnytė iš Vilniaus universiteto, Filosofijos fakulteto, Universiteto g. 9/1, Vilnius LT- 01513. Tyrimas vykdomas socialinio darbo magistro studijų baigiamajam darbui. Darbo vadovė: lekt. Erika Speičytė–Ruschhoff.

Tyrimo tikslas: ištirti Vilniaus Pilaitės mikrorajono socialinių būstų gyventojų patirtį ir santykius su bendruomene.

Kaip vyks tyrimas?

- iki 1,5 val. grupinė diskusija/individualus interviu
- tyrimo metu bus daromas interviu audio įrašas,
- Tyrimo dalyvis bet kuriuo metu gali atsisakyti dalyvauti grupės diskusijoje ir turi teisę tyrimą nutraukti be atskiro paaiškinimo.

Tyrimo dalyviai – pilaitės rajono socialiniuose būstuose gyvenantys asmenys

Tyrimo metodai: kokybinis tyrimas, tyrimas dalyvaujant, individualūs pusiau struktūruoti interviu, fokus grupės diskusija..

Tyrimo dalyvio duomenų konfidencialumas. Interviu audio įrašo medžiaga bus perkelta į tekstą.

Tyrimo dalyvės(-io) vardas bus pakeistas. Tyrimui aktuali asmeninė informacija, kuri bus papasakota interviu metu, iš kurios galima **būtų pažinti asmenį, bus pakeista**, siekiant išsaugoti asmens konfidencialumą.

Kiek laiko bus saugomi tyrimo metu surinkti duomenys ir kas už tai bus atsakingas? Interviu garso įrašai bus prieinami tik tyrėjai, o rašytinė informacija bus naudojama baigiamajam darbui ir saugoma Vilniaus universitete. Tyrimo metu surinkti rašytiniai duomenys bus laikomi specialiai šiam

tyrimui sukurtame elektroniniame Vilniaus universiteto faile po to informacija bus ištrinta. Už duomenų saugojimą ir ištrynimą atsakinga tyrėja.

Jei kiltų klausimų: Tyrėjos (-ų) kontaktai pasiteirauti: el. paštas: vesta.pakalnyte@fsf.stud.vu.lt, Mob.tel. .+37069479191

SUTINKU DALYVAUTI TYRIME IR PATVIRTINU, kad supratau man suteiktą informaciją apie planuojamą kokybinį tyrimą:

VARDAS PAVARDĖ_____ parašas_____

2025 m. 02 mėn.28 d.